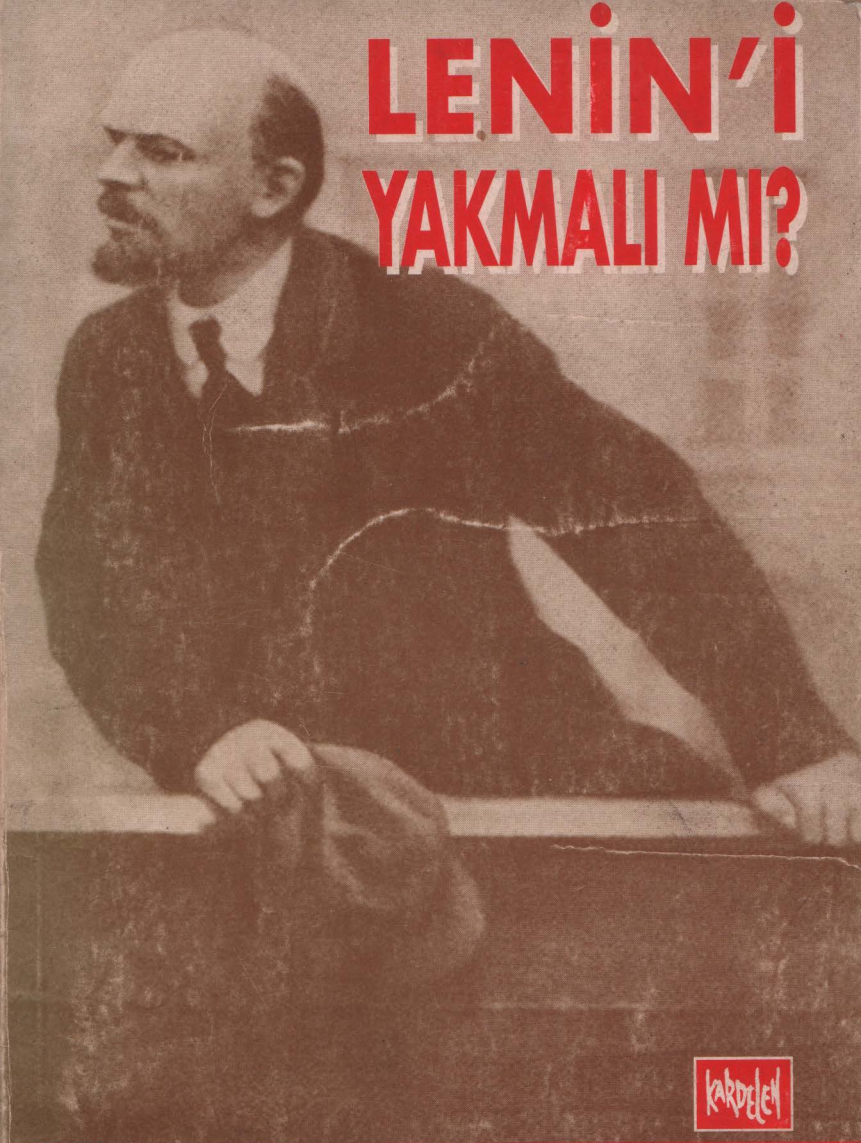
LENİN'İ YAKMALI MI?

KARDELEN

Sungur SAVRAN

Kardelen

LENİN'İ YAKMALI MI?

Sungur Savran 1946'da Ankara'da doğdu. Üniversitede siyasal bilim eğitimi gördü, doktorasını iktisat dalında tamamladı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde on yıl boyunca asistanlık ve öğretim üyeliği yaptı, 1983'te YÖK'ü protesto ederek istifa etti. 80'li yıllarda **Yapıt** dergisinin yayın kurulunda bulundu, **Onbirinci Tez** dergisinin kurucuları arasındaydı. 90'lı yılların başında **Patronsuz, Generalsiz, Bürokratsız Sosyalizm** gazetesinin yayın kurulunda yer aldı. Halen Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nde Parti Meclisi üyesi olarak görev yapmaktadır. **Sınıf Bilinci** dergisinin yayın kurulu üyesidir. **Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri** (cilt 1: 1919 - 1980) başlıklı kitabı Kardelen Yayınlarınca 1992'de yayınlanmıştır. Nail Satlıgan ile birlikte derlediği **Dünya Kapitalizminin Krizi** başlıklı kitap Alan Yayıncılık'tan 1988 yılında çıkmıştır.

Kardelen
Devrimci Marksist Kitaplık: 8
İstanbul 1998

Kapak: Mavi Kare Reklamcılık
Dizgi: Kardelen
Ofset Hazırlık: Mavi Kare Reklamcılık
Kapak Baskı: Sistem Ofset
Baskı: Sistem Ofset

ISBN-975-96720-1-4
Fortis Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi Sofyalı Sokak
No: 32 Kat: 5 Daire: 6
Tünel - Taksim / İstanbul
Tel: (0212) 244 20 51

SUNGUR SAVRAN

LENİN'İ YAKMALI MI?

Kardelen

İçindekiler

Önsöz	7
Giriş	13
Teori-pratik birliği	21
Özne-nesne diyalektiği: partinin devrimde yeri	29
Politikanın özgüllüğü	63
Otomatizmin reddi	77
Gerçekliğin somutluğu ve karmaşıklığı	86
Sonuç	93

Önsöz

Elinizdeki kitap, daha önce **Sınıf Bilinci**'nin Lenin'i ve yapıtını ağırlıklı tema olarak ele alan 1994 Ocak tarihli 14. sayısında yayınlanmış bir yazının metninden oluşuyor. Yazının ilk yayınlanışı Lenin'in ölümünün 70. yılına denk gelmişti. Kitaplaşması ise büyük devrimciyi yitirişimizin 75. yıldönümüne rastlıyor.

20. yüzyılın son demlerini yaşamakta olduğumuz bugünlerde böyle bir kitabın yayınlanması özel bir anlam taşıyor. Kitabın Giriş bölümünde altı çizilerek belirtildiği gibi, yüzyıl sonunda Lenin, artık solun bütününü bir yana bırakın, devrimci sosyalistlerin bir bölümünün bile reddi miras yoluyla kurtulmaya çalıştıkları bir politik önder ve teorisyendir. Bu reddi mirasın temelinde Ekim Devriminin ürünü olan Sovyetler Birliği'nin 1991'de çözülüşünün yarattığı düş kırıklığı ve inançsızlık yatıyor elbette. Onyıllar

boyunca Sovyetler Birliği'nde ve öteki işçi devletlerinde yaşanan bürokratik yozlaşmayı görmezlikten gelen nice sosyalist, gerçeğin saati çaldığında, bu kez bürokrasinin ve milli komünizmin Stalinizmi ile birlikte dünya proleter devriminin Leninizmini de tarihin çöp sepetine atmak için yarışıyor. Leninizm ile Stalinizmin birbirinden ayrılamaması, dün bürokrasiye destek vermenin gerekçelerinden biriydi, bugün ise devrimden kaçmanın bir yolu haline geldi. İşte elinizdeki kitap bunun için **Lenin'i Yakmalı mı?** başlığını taşıyor. Bu satırların yazarının bu soruya kesin cevabı "hayır"dır. Bürokrasinin çarpıtmalarından kurtarılmış Lenin, 21. yüzyıl sosyalizminin yol göstericilerinden biri olacaktır.

Bu kitabın yayınlanması aynı zamanda Türkiye solunda yaygın bir efsaneye pratikte bir cevap olarak kabul edilebilir. Bu yaygın efsanenin ne olduğunu anlatabilmek için okuyucunun izniyle bir küçük anı anlatmak istiyorum. Yaklaşık on yıl önce Belçika'da doktorasını tamamlayarak Türkiye'ye dönen bir iktisatçıya bir arkadaşım sormuş: "senin doktora yaptığın üniversitede hiç Marksist profesör var mıydı?" Aldığı cevap şu olmuş: "Marksist yoktu, Trotskist bir profesör vardı." Erbabı anlamıştır, sözü edilen iktisat profesörü Ernest Mandel'dir. Yani 20. yüzyılın ikinci yarısının tartışmasız en iyi Marksist iktisatçısı! Ef-

sane burada kalmaz, hatta Trotskizm ile Marksizmi birbirinin karşısına koymak efsanenin daha ziyade akademik bir versiyonudur.

Esas efsane politiktir ve Stalinist tahrifat ekolünün ürünüdür: Trotskizm, bir anti-Leninizmdir. Konuyu yakından inceleme olanağını bulamayan birçok iyi niyetli sosyalist de aynı kanıyı yıllar boyu taşımış durmuştur. Hatta Trotskizme sempati duyan insanlardan bile, tek tük de olsa, bilgisizlikten de olsa, böyle düşünenler çıkmıştır. Burada bir başka anımı anlatmama izin verilsin. 80'li yılların sonlarında Trotskizm Türkiye'de belki de ilk kez sesini kitlesel bir çevreye duyurmaya başladığında, Stalinist geleneğe tepkisi yüzünden Trotskist harekete yüzünü dönen bir sosyalist arkadaş, bir gün şöyle demişti: "Aslında siz haklısınız. Lenin'in parti teorisi yanlıştı, Trotskiy demokratik merkeziyetçi partiyi reddetmekte haklıydı." Elbette bu arkadaş Trotskizm ile anarşizmi birbirine karıştırıyordu. Trotskiy'in gençliğinde (henüz 24 yaşındayken!) Lenin'in parti anlayışına karşı çıktığını bir yerde duymuştu, Trotskiy'in de aynen Lenin gibi deneyimlerden ders çıkartmayı bilen bir devrimci olduğunu düşünmeksizin bütün hayatı boyunca bu görüşlerini muhafaza ettiğini sanıyordu. Oysa Trotskiy 1917 baharında Bolşevik Parti'ye katıldıktan sonra parti konusunda yanılmış olduğunu kabul etmiş, ba-

zı yapıtlarında açık özeleştiri yapmış, Leninist parti anlayışını pratikte sonuna kadar savunmuştur.

Daha genel olarak şu söylenebilir: Trotskiy ve Trotskizm olarak bilinen devrimci Marksizmin temel misyonu, Lenin'in teori ve pratiğinin Lenin sonrası dönemde sürdürülmesidir. Elbette bütün büyük devrimcilerin birbirlerinden öğrenecekleri şeyler vardır. Trotskiy, özellikle parti konusunda ve ulusal sorunda Lenin karşısında haksızdı, ama en azından iki noktada, sürekli devrim programı konusunda ve köylülükle ilgili olarak Trotskiy haklıydı. Ama Ekim devrimi bu iki alanda Trotskiy'i haklı çıkarttıktan ve Lenin de pratikte bu konularda Trotskiy'in yaklaşımına paralel bir tavır içine girdikten sonra, Trotskiy en iyi Leninist haline gelmiştir. Trotskiy'in 30'lu yıllardaki en büyük çabası olan IV. Enternasyonal'in inşası da aslında Leninizmin yeni koşullara uyarlanarak sürdürülmesinden başka birşey değildir. Yani Trotskizm otantik Leninizmdir. Bu ikisi hiçbir biçimde karşı karşıya getirilmemelidir.

Nihayet bu yüzyıl sonu ortamında bir Lenin aşısı yapmaya çalışmak, Türkiye'de pratikte Leninizmi gündeminden çıkarmış sosyalistlere bir çağrı olarak okunmalıdır. Yazarın da üyesi olduğu Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nde çok sayıda insan, Leninist politikanın ve parti anlayışının sosyalist mücadele açısından önemini kavrayama-

makta, geçmişin bütün zaaf ve kusurlarını Leninist anlayışa yüklemektedirler. Aşağıda Giriş bölümünde belirtildiği gibi eleştiri çoğu zaman örtülüdür. Sosyalizm bu tür üstü kapalı tartışmadan hiçbir yarar elde edemez. Umulur ki elinizdeki kitap Lenin'e reddi miras yapmak isteyenleri de kendi tezlerini açık seçik ortaya koymaya itsin.

20. yüzyılın sonunda, 20. yüzyılın en büyük iki devrimcisinden birine saygı borcumuzu ödeyebildiysek, ne mutlu bizlere!

Ocak 1999

Giriş

1917 Ekim devriminin ürünü olan Sovyetler Birliği'nin 1991'den itibaren içine girdiği çöküş süreci, bürokrasinin politik temsilcilerinin yanısıra, devrimin baş mimarı Lenin'in de yeniden sorgulanmasına yol açtı. Burjuva dünyası elbette, eskiden beri karşısına aldığı bu büyük devrimciye, günün yarattığı olanakları da kullanarak tazelenmiş bir güçle hücum ediyor. Burada fazla bir yenilik yok. Yeni olan, solun kendi içinde Lenin'in düşüncesine ve tarihsel pratiğine ilişkin bir kuşkuculuğun derece derece yayılması. Bugün Lenin'in Marksizmi sadece reformist, yeni sosyal demokrat ya da sivil toplumcu akımların saldırısına maruz kalmıyor. Artık Marksizmin devrimci bir yorumunda ısrar eden saflarda da Lenin'den açık bir uzaklaşma gözle görülür, elle tutulur bir hal alıyor.

Uzun vadede Lenin'in teorik ve politik mirasının bütünüyle reddi ile sonuçlanabilecek böyle bir gelişmenin elbette, bir bölümü sosyo-politik koşullarda yatan karmaşık nedenleri var. Ama Lenin'e ve Bolşevizme ilişkin kuşkular ve kaygılar genellikle üç temel noktada odaklaşıyor. Bunlar arasında doğal olarak en büyük ağırlığı, Lenin'in

politik mücadelesinden geriye bir bürokratik diktatörlüğün kalmış olması taşıyor. Diktatörlüğün çöküşüyle birlikte "Ekim devrimi neden böyle sonuçlandı?" sorusu, özellikle bu soruyu daha önce sormayı akıllarından bile geçirmemiş olanlar arasında yaygınlaşıyor. Cevap çoğu zaman Lenin'in teori ve pratiğinin de Sovyet devletinin yozlaşmasından sorumlu olduğu yolunda. "Stalinizmin Leninizmin devamı olduğu" görüşü, dile getirilmeden de olsa kabul görmeye başlıyor.

Sol içinde Lenin'e yöneltilen eleştirilerin ikincisi, Leninist yaklaşımın proleter öncü partisi konusundaki vurgusuyla, bugün toplumsal mücadelelerde önemli bir yer taşıyan başka toplumsal hareketleri görmezlikten geldiği ya da bunlara karşı dayatmacı bir tavra sahip olduğu. Kadınların kurtuluşu, ulusal kurtuluş, göçmen sorunları, çevre ve benzeri konular etrafında verilen mücadelelerin, Leninizmin işçi sınıfı üzerinde tek-yanlı olarak yaptığı inanılan vurguyla bağdaşmadığı oldukça yaygın bir kanı.

Nihayet, üçüncüsü, Lenin'in öncü parti anlayışıyla, bilinç-kendiliğindenlik ilişkisi konusundaki görüşleriyle, Marksizm ile devrimci politika arasında kurduğu bağın niteliği dolayısıyla, elitist, anti-demokratik, tarihi öznel zorlamalara tâbi tutan bir yaklaşıma sahip olduğu yolunda yaygınlaşan bir kanı var.

Bütün bu eleştirilerin devrimci politika alanında en ciddi yansıması, Leninist parti anlayışının devrimci ya da

devrime yakın saflarda bile ciddi bir aşınmaya yüz tutması. Onyıllar boyunca devrimci bir Marksizmin en önemli teorik kazanımlardan biri olarak kabul edilegelen öncü parti fikri, bugün devrimci saflarda yer alan unsurlar tarafından terkediliyor. Öncü partinin yerine önerilen "yeni tipte parti" ise bazan bizatihi parti fikrinin yadsınması anlamına geliyor.[1] Parti fikrinin bütünüyle terkedilmediği durumda bile, partinin kurulması ve inşası "sınıfa havale" ediliyor: daha doğrusu, sınıf bilincinden uzak, burjuva ideolojisinin hakimiyetine girmiş büyük işçi kitlelerinin harekete geçmesi, devrimci bir örgütlenmenin **önkoşulu** haline getiriliyor. Böylece, devrimci kadrolar burjuvazinin ideolojik ve politik hakimiyetiyle mücadele etmek yerine, kitlelerin kendiliğinden bu hakimiyetten kurtulmasını beklemeye davet ediliyor. Bütün bunların olmadığı durumda ise, öncünün oluşturulmasında ve çalışmasında gevşek, anarşizan, federatif anlayışlar uç veriyor, devrimci hareketi içten içe kemiriyor.

Türkiye'de devrimci hareketin saflarında günbegün izlediğimiz bu başkalaşımın bir benzeri dünyada yaşanıyor. Geçmişte bürokrasinin, Stalinizmin, milli komünizmin

1. Bu tür anlayışa temel olarak alınan güncel örnek, genellikle Brezilya İşçi Partisi oluyor. Oysa devrimci Marksist bir perspektiften Brezilya İşçi Partisi'ni olumlamak ve devrimci partinin inşasında bir halka olarak görmek başka bir şey, bu partiyi "yeni tipte bir parti" için bir model olarak görmek başka bir şey.

bütünüyle dışında kalmış unsurların bile katıldıkları bir süreç sözkonusu. Örneğin, 60'lı yıllardan itibaren canlı ve gelişen bir Marksizmin dünya çapında teorik mekânlarından biri olarak ün kazanmış olan **New Left Review**'nun editörü Robin Blackburn, Türkçe'ye de çevrilmiş olan bir yazısında, Kautsky'i politik ve teorik olarak rehabilite etme çabasına paralel olarak, Lenin hakkında, en ufak bir kanıt göstermeye zahmet etmeden, yirminci yüzyılın tarihi kadar eski sığlıkları ileri sürebiliyor: "Lenin'in Bolşevik akımı...bir politik volontarizm türü"dür; "Lenin'in devrimci parti anlayışı Luxemburg ve Trotskiy tarafından Jakobenizmi ve komutacılığı dolayısıyla eleştirilmiştir"; Lenin'de bir "partiye tapınma" vardır; Lenin "sistematik bir düşünür değildir" vb. vb.[2]

Blackburn'ün bu görüşleri kadar, Lenin'e yönelttiği eleştirileri bütünsel bir açıklama içine yerleştirmemesi de tipiktir. Çünkü solda bugün Lenin konusunda gelişmekte olan kuşkucu ve eleştirel yaklaşımın en önemli özelliği, bir türlü bilimsel bir biçimde dile getirilmemesidir. Bu yaklaşım Lenin'e karşı neredeyse bir gerilla savaşı veriyor. Orada burada, bir teorik makalenin sayfaları arasında

2. Robin Blackburn, "Fin de Siècle: Socialism after the Crash", **New Left Review,** 185, Ocak-Şubat 1991, s. 20-21. Türkçesi: "Yüzyıl Biterken: Çöküşten Sonra Sosyalizm", **Çöküşten Sonra**, der, R. Blackburn içinde, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993.

ya da politik bir tartışmanın pratikliği içinde, Lenin'e vuruyor ve kaçıyor. Ardını getirmiyor, ilmekleri birbirine bağlamıyor. Bazan sadece bir ruh durumu olarak ortaya çıkıyor. Ama bütün bunlar onu daha az gerçek kılmıyor.

Öyleyse, bugün sosyalizm saflarında Lenin'in mirasını sarmalayan kuşku ve eleştiri halesinin bütünsel mantığını kavramaya çalışırken eleştiricilerden bekleyebileceğimiz fazla birşey yok. Bu mantığı, sürekli olarak tekrarlanan iddialardan hareketle, kendimiz kurmak zorundayız. En yaygın biçimiyle bu mantığın şu çizgilerde ilerlediğini söyleyebiliriz: Lenin, Marksizmin bütünü içinde devrimci iradeye, yani "öznel faktör"e aşırı bir ağırlık atfetmiştir. Parti anlayışının temelinde yatan, kendiliğinden hareket ile bilinç arasında kurduğu teorik ilişkinin niteliği hem buradan kaynaklanır, hem de bu aşırı vurgunun bir ifadesidir. Bu bakış açısı, Lenin'i tarihi zorlamaya, nesnel gelişmelerin olanak vermeyeceği derecede radikal değişiklikleri gerçekleştirme çabası içine girmeye sürükler. Yani, devrimci iradeyi nesnel gerçekliğe zorla dayatmak anlamında Lenin Fransız devriminin Jakobenizminin tarihsel bir mirasçısıdır. Bu aynı zamanda, işçi sınıfının önemini azaltan, küçük bir devrimci öncünün komplocu ve volontarist faaliyetini öne çıkartan 19. yüzyılın Blankist akımına benzer parti anlayışının da kaynağı olur. Bugün çok yaygın kabul gören bir görüşe göre Ekim devriminin zamanından erken ortaya çıkmış olması işte Lenin'in bu volontarizminin ürü-

nüdür. Ayrıca Ekim devriminin ardından ortaya çıkan gelişmeler, bürokrasinin ilk işçi devrimini ele geçirmesi, Stalinizm vb. yine, hiç olmazsa kısmen, Lenin'in bu volontarizminin ve Blankizminin ürünüdür. Bugün yapılması gereken, Marx'ın, sosyo-ekonomik güçleri vurgulayan, kitleleri tarihin asıl öznesi gören, nesnel faktörleri öne çıkaran yaklaşımına geri dönmektir.

Sosyalist hareketin içinde gelişen bu eleştirinin çarpıcı bir özelliği var: liberal burjuva Lenin eleştirisiyle gözle görülür bir paralellik taşıması. Onyıllardır akademik Lenin yorumlarında tekrarlanagelen bu eleştiri şöyle özetlenebilir: Lenin bir teorisyen değildir, becerikli bir taktisyen ve politikacıdır. Marksist teorinin nesnel faktörlere ağırlık tanıyan yaklaşımından uzaklaşarak öznel faktörü (partiyi) ön plana çıkarmıştır çünkü bu faktör onun politik amaçlarına hizmet eder. Üstelik, parti anlayışı, tarihi, nesnel koşulları neredeyse görmezlikten gelir biçimde zorlayan Jakoben mantığının doğal bir uzantısıdır. Bu yüzden Stalinizmin daha sonraki uygulamaları Lenin'in politika anlayışında içkindir. Üstelik, Lenin Marksizmi bütünüyle Rus toplumsal koşullarına uydurmuş, bütün dünyada Marksist hareketi Rusya için geliştirdiği özgül anlayışın kalıbına sokmak için çaba göstermiştir.[3]

3. Burada özetlenen klasik burjuva Lenin eleştirisinin mükemmel bir sergilemesi ve eleştirisi, Lenin'in düşüncesi üzerine yapılmış en kapsamlı ve derinlikli çalışmalardan biri olan şu kay-

Sosyalist hareket içinde gelişmekte olan eleştiri ile klasik liberal burjuva eleştirisinin bu paralelliği bir bakıma işimizi kolaylaştırıyor, çünkü Lenin'in düşüncesine ve pratiğine yöneltilen bu iki eleştiriyi bir arada cevaplandırmak olanaklı hale geliyor. Bu yazının amacı, bu eleştirilerde ileri sürülen Lenin yorumunun yanlış olduğunu, Lenin'in Marksist teori ile ilişkisinin eleştiricilerin iddialarından çok farklı bir nitelik taşıdığını savunmak olacak. Bunu yaparken aynı zamanda Lenin'in yönteminin Marksist politika teorisine ve devrimci pratiğe çok önemli bir katkı niteliği taşıdığını da ortaya koymaya çalışacağım.

Bu tartışma, esas olarak Lenin'in teorisiyle ilgili olacak. Özellikle Ekim devrimi sonrasında ortaya çıkan gelişmeler, Lenin'in bu gelişmeler konusunda önerdiği ve attığı pratik adımlar, Bolşevik partinin özelliklerinin devrimden sonraki gelişmeleri nasıl etkilediği –işin pratik sonuçlara ilişkin bu tür boyutları yazının çerçevesi dışında kalıyor. Günümüzde Lenin eleştirisinin asıl bunlardan güç aldığının farkındayım. Ama bu tartışma ancak Ekim devriminin (ve onun ilk adımını oluşturduğu dünya devriminin) genel gelişmesi içine yerleştirilerek doyurucu biçimde yapılabilir. Bunu ileride Sovyetler Birliği'nin yükseliş ve dü-

---

nakta bulunabilir: Neil Harding, **Lenin's Political Thought**, cilt 1: **Theory and Practice in the Democratic Revolution**, Macmillan, Londra, 1977 ve cilt 2: **Theory and Practice in the Socialist Revolution**, St. Martin's Press, New York, 1981.

şüşünü ele alacak başka bir çalışma bağlamında gerçekleştirebileceğimi umuyorum.

1. Teori-pratik birliği

Lenin'in pratik bir politikacı olduğu, teoriye önem vermediği, hatta "Marx'ın olgunluk döneminin determinist tahlilleri"nden kaçabilmek amacıyla Marksist teoriyi kendi amaçlarına uygun biçimde çarpıttığı iddiaları burjuva yazınında son derece yaygındır.[4] Kimi yazar bunu Lenin'in tarihi zorlayan bir Rus Jakoben geleneğine bağlı olmasına atfeder, kimi ise mutlak iktidar düşkünlüğüne. Ama nedeni ne olursa olsun, Lenin'in pratiği ile görünüşte sahip çıktığı Marksist teori arasında koskocaman bir uçurum vardır ve Lenin teoriye sadece onu manipüle etmek için başvurmuştur.

Bu tablo gerçeklerle taban tabana zıttır. Lenin'in bir devrimci olarak yaşam pratiğinde, teorinin, eşine ender rastlanabilecek bir önemi vardır. Bir bakıma Lenin'in devrimci faaliyeti teori-pratik birliğinin cisimleşmiş hali olarak bile görülebilir.

Pratiğin rehberi olarak teori

Herşeyden önce Lenin, devrimci pratiğini dikkatli ve titiz bir biçimde Marksist teorinin sağladığı düşünsel ve prog-

4. Bu altbölümde öne sürdüğüm fikirlerin bir bölümünü Harding'e (a.g.y.) borçluyum.

ramatik zemin üzerinde inşa etmeye azami bir çaba göstermiştir. Lenin, gerek Rus devriminin stratejisini belirlerken, gerekse 1914 sonrasında dünya devriminin ilerleyeceği yolu kavramaya çalışırken politik perspektifini, yoğun bir teorik çalışmanın üzerine yerleştirmiştir. Rusya'da Çarlığa karşı işçi-köylü ittifakına dayalı demokratik devrim programı, Lenin'in Rusya'nın sosyo ekonomik koşulları üzerine yaptığı, ayrıntılı istatistik çalışmaları da içeren yoğun araştırmalar üzerinde yükselir. Burada doruk noktası 1899'da yayınlanan **Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi** başlıklı kitabıdır. Daha sonra devrimin gelişme yolları (Prusya ya da Amerikan), sınıf temeli (burjuva liberal ya da proleter hegemonyası), tarım programı vb. bütün konularda yapılan tartışmalarda Lenin'in aldığı tavırların arka planında Rus gerçeğinin bu teorik değerlendirmesi yatar.

1914'te birinci emperyalist savaşın patlak vermesiyle birlikte, Lenin dünya çapında bir savaşlar ve devrimler dönemine girildiğini derhal kavramış, sosyalist devrimin önkoşullarının Avrupa çapında oluşmaya başladığı sonucuna varmıştır. İşte bu dönemde de uluslararası işçi hareketinin görevlerini ve stratejisini doğru biçimde belirleyebilmek için yoğun bir teorik tartışmaya girer. Hegel üzerine araştırmaları,[5] **Emperyalizm** kitabında sergilenen ekonomik

5. Michael Löwy'nin **Sınıf Bilinci**'nin Ocak 1994 tarihli 14. Sayısında yer alan yazısı bu araştırmanın Lenin'in bakışaçısını belirlemek bakımından önemini çarpıcı bir biçimde ortaya koyar.

çalışmaları ve ulusal sorun konusunda getirdiği yeni bakış[6] –bütün bunlar politik çizgisinin belirlenmesinde titiz bir teorik çalışmanın Lenin için ne denli büyük önem taşıdığının kanıtıdır.

Lenin devrimci güzergâhının her önemli evresinde kendine özgü politik hattı rakiplerine karşı aynı zamanda teorik olarak savunma ihtiyacını hissetmiştir. Bu bakımdan en tipik örnek **Ne Yapmalı?** başlıklı çalışmasıdır. Rus Marksizminin tarihinde pratik devrimci hareket içinde ilk kez kendiliğindencilik ve liberalizm bayrağını yükselten "Ekonomizm" ile sadece Lenin değil, Rus Marksizminin ilk ve en büyük teorisyeni sayılan Plehanov'dan genç kuşağın parlak isimlerinden Martov'a kadar birçok gelişkin Marksist devrimci **İskra** gazetesi etrafında birlikte mücadele ediyordu. Ama sadece Lenin, **İskra**'nın görüşlerini teorik bakımdan temellendirmek üzere, tarihte büyük bir iz bırakacak bu çalışmasını 1902'de yayınlamıştır.[7] Stali-

---

6. Lenin'in ulusal soruna bakışının, 1916 yılında, emperyalizmi bir bütün olarak kavraması ve dünya sosyalist devrimini ufkuna alması dolayısıyla bir sıçrama geçirdiğini daha önce ortaya koymaya çalışmıştım. Bk. S. Savran, "Globalizm, Milliyetçilik, Enternasyonalizm", **Onbirinci Tez**, 12, 1992, s. 89-95. Ulusal sorun konusunda aşağıda vereceğim örneklerin kanıtları hep sözü edilen bu yazıda bulunabilir.

7. Daha sonra Bolşevik-Menşevik ayrışmasında çok tartışma konusu olan bu çalışmanın, ilk yayınlandığında bütün **İskra**'cı-

nizm Marksist hareket içinde teoriyi değersizleştireli beri çok unutulan bir gerçeği hatırlatmak gerekiyor: **Ne Yapmalı?** gibi doğrudan örgütlenme sorunu üzerine yazılmış, yani devrimci hareketin **en pratik** sorununu ele alan bir çalışmanın **toplam beş bölümünün ilk üçü** sorunun teorik yönünün tartışılmasına ayrılmıştır. Tarihin acı istihzası: teoriye kayıtsızlığı artık burjuva dünyasında bir önyargı haline gelmiş olan Lenin, bu çalışmasının ilk bölümünde, (Engels'in otoritesine de başvurarak) teorik mücadelenin ne kadar önemli olduğunu muarızlarına karşı savunma zorunluluğunu hissetmiştir. Teorinin önemine ilişkin ünlü cümlesi de işte bu bağlamda yer alır: "Devrimci teori olmaksızın devrimci bir hareket olamaz."[8]

Sonuç olarak denilebilir ki, burjuva düşünürlerinin

---

ların düşüncelerine denk düştüğü sık sık unutulur. Oysa Plehanov ve Martov dahil olmak üzere, geleceğin bütün Menşevik önderleri bu çalışmayı yayınlanmadan önce okumuşlardır. Lenin kendisi bu konuda şöyle diyor: "**Ne Yapmalı?** 1901 ve 1902 yıllarının **İskra** taktiklerinin ve **İskra** örgütsel politikasının özetidir. Tam tamına bir "özet", ne daha az, ne daha fazla." "Oniki Yıl Derlemesine Önsöz" (1907), **Collected Works**, c. 13, Moskova, 1978, s. 102. (Bu çalışma boyunca, aksi belirtilmediği taktirde, Lenin'den yapacağım bütün alıntıları İngilizce Toplu Eserleri'nden yapacağım. Kaynağı gösterirken **CW** 13 vb. olarak kısaltacağım.)

8. **Ne Yapmalı?** (1902), **CW** 5, s. 369.

sunduğu tabloya taban tabana karşıt olarak, Lenin devrimin pratik sorunlarını çözmek için teoriye şaşılacak ölçüde umut bağlamıştır. Pratiğin temelini teorik olarak kavrama çabasının, bir takıntı derecesine vardığını bile söylemek mümkündür. Ama eklemek gerekiyor: takıntının olmadığı yerde deha da olmaz!

Büyük Marksist filozof Lukàcs'tan bir alıntı ile bitirelim: "Lenin bütün hayatı boyunca, teorik konumunun nesnel, mantıksal sonucundan başka birşey olmayan tek bir pratik karar almamıştır."[9]

Gelişmeye açık bir teori

Lenin için devrimci teori pratiğe yol göstermekle yükümlü olduğuna göre, tanım gereği dogmatik olamaz, pratik içinde yanlışlandığında gözden geçirilmelidir. Tersinden söylenirse, ancak pratik içinde doğrulanan teori doğru kabul edilebilir. Aslında, teorik doğruluğun nihai kıstası olarak pratiğin görülmesi, Marksizmin bilgi teorisine yaklaşımının temel kabullerinden biridir. Marx'ın kendisi Feuerbach üzerine ikinci tezinde şöyle der: "İnsan düşüncesinin nesnel doğruya ulaşıp ulaşamayacağı sorusu, teorik değil **pratik bir sorudur.** İnsan, düşüncesinin doğruluğunu yani gerçekliğini, şaşmazlığını ve gücünü pratikte kanıtlamak zorundadır. Düşüncenin gerçekliği ya da gerçek-dışı

9. György Lukàcs, **Lenin'in Düşüncesi**, çev. Mehmet R. Zaralı, Belge yayınları, İstanbul, 1979, s. 46.

oluşu konusunda pratik dışında yürütülecek bir tartışma, bütünüyle skolastik bir sorundur."[10] Lenin'in bu konudaki tavrı ise daha az açık değildir: "Hayatın, pratiğin açısı, bilgi teorisinde başta gelir, temel olmalıdır.(...) Pratiğimizin doğruladığı şey, tek, nihai ve nesnel gerçekliktir..."[11]

Pratik yaşamın gelişmeleri bu yüzden Lenin'in teorisi için belirleyici bir ağırlık taşır. Bir yandan, sürekli değişen bir dünyada hiçbir teori geleceğin oluşumlarını **bütünüyle** öngöremez. Tarih sahnesine yeni olgular çıktıkça, pratiğin sunduğu veriler üzerinden bu yeni olguları teorikleştirmek, teoride donmuş kalıplarla yetinmeyerek yenilenmeye açık olmak devrimci teorinin başlıca görevleri arasındadır. Daha da önemlisi, pratik tarafından yanlışlanmış teorik ve programatik yaklaşımları, pratiğin ışığında gözden geçirilmesinin ve yeni konumlar benimsenmesinin gerekliliğidir. Lenin'in düşüncesinde her ikisinin de birçok örneği vardır. Bir iki örnekle yetinelim. Yeni olguların teorileştirilmesi açısından, Lenin, emperyalizm tahlilleriyle birlikte ezilen uluslar dünyasının bütün bir tarihsel döneme yayılacak olan önemini kavramış ve sosyalizmin **ulusal kurtuluş savaşları**yla ittifakını dünya devriminin stratejisinin asli öğelerinden biri haline getirmiştir. İkinci En-

10. K. Marx/F. Engels, **The German Ideology**, der. Chris Arthur, Lawrence and Wishart, Londra, 1977, s. 121.

11. **Materyalizm ve Ampiriyokritisizm** (1908), **CW** 14, s. 142-143.

ternasyonal partilerinin savaş karşısında sosyal-şovenizm yönünde yozlaşmasını sadece "ihanet" ile açıklamak yerine **işçi aristokrasisi** tahliliyle dünya işçi hareketinin ikiye bölünmesini maddi bir temele bağlayarak hem Üçüncü Enternasyonal fikrine varmış, hem de (Trotskiy'e paralel biçimde) birleşik cephe taktiklerini gündeme getirmiştir.

Hatalardan ders çıkarmak bakımından ise Lenin'in kariyerindeki en çarpıcı örnek elbette, yıllar boyu savunmuş olduğu **burjuva demokratik devrim stratejisi**ni , Şubat devriminin somut gelişmeleri ışığında büyük bir esneklikle terk ederek, devrimin ve sınıf mücadelesinin somut gelişiminin getirip devrimcilerin önüne koyduğu **proleter devrimi**ni gündemine almasıdır.[12] Bir başka örnek ise **federalizm** konusundaki tavrıdır: politik hayatının her aşamasında ulusların kendi kaderini tayin hakkını kıskançça savunan Lenin, bu hak birlik yönünde kullanıldığı takdirde federasyon biçimine karşı çıkıyor, merkeziyetçi, üniter bir devletin kurulması gerektiğini ileri sürüyordu. Bunun nedeni, üniter devletin, yarattığı ekonomik bütünleşme dinamiği dolayısıyla üretici güçlerin geliştirilmesine federatif yapılara oranla çok daha uygun olmasıydı. Ama Ekim devriminden sonra Lenin iki şeyi pratikte görme olanağına kavuştu: devrim sonrasında hakim ulusun önyargıları

12. Bu konu **Sınıf Bilinci**'nde daha önce işlenmiş olduğu için ayrıntıya girmiyorum. Bk. Sami Sarı, "Rus Devrimi ve Sürekli Devrim Kuramı", **Sınıf Bilinci**, 6, Mart 1990.

kendiliğinden ve pürüzsüz biçimde ortadan kalkmıyordu. Daha da önemlisi, tek bir ülkenin sınırları içinde üniter devlet üretici güçlerin toplulaşması açısından daha uygun olsa bile, dünya devrimi yayıldığı ölçüde devrimin zafere ulaştığı bütün ülkelerin ekonomik bakımdan bütünleşmesi için federasyon çok daha uygun bir biçimdi. Böylece uzun yıllar federasyon biçimine karşı çıkan Lenin, gerçeğin öğrettiği dersler karşısında gözünü kırpmadan bu fikrini değiştirdi ve federalizm ilkesinin hem Bolşevik Partisi'nin programına geçirilmesine, hem de devrimden doğan yeni devletin yapısında cisimleşmesine önayak oldu.

Bu bölüme son verirken, pratiğin doğruluğun nihai kıstası oluşunun son bir sonucuna daha işaret edelim. Teori her zaman ucu açık ve geçici bir karakter taşır. Çünkü pratik tarafından doğrulanmadıkça, pratikle birleşmedikçe hep bir yanılgı payı saklar. Devrimci teori açısından bu, teorinin hep pratikle içiçe, onun sınavına girerek ve her defasında bu sınavdan başarıyla çıkarak gelişmesi anlamına gelir. Bu yüzdendir ki gerçek devrimci teori **akademia**'nın fildişi kulesinde değil, sosyal ve politik hareketle etkileşim içinde gelişir. Lenin'in deyişiyle, "doğru bir devrimci teori (...) bir dogma değildir, ancak gerçekten kitlesel ve gerçekten devrimci bir hareketin pratik faaliyetiyle yakın ilişki içinde nihai biçimine bürünür."[13]

13. **Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı** (1920), **Selected Works**, Lawrence and Wishart, Londra, 1971, s. 519.

2. Özne-nesne diyalektiği: partinin devrimde yeri

Buraya kadar Lenin'in politik faaliyetinde ağırlıklı bir yer taşıyan teori-pratik birliğini genel açıdan ele aldık. Ama henüz sorunun esas odak noktasına girmedik. Lenin'de teorinin kategorik, mutlak vazgeçilmezliği ("devrimci bir teori olmaksızın, devrimci bir hareket olamaz"), en önemli dayanağını öncü parti anlayışında bulur. Devrimci partinin olmazsa olmaz koşulu olan devrimci program, devrimci teorinin eyleme kılavuzluk edecek biçimde formüle edilmesinden başka birşey değildir. Başka biçimde söylendiğinde, program teorinin politik hedeflerin diline tercümesidir. Bu bakımdan **parti, teori ile pratiğin ayrıcalıklı birleşme alanıdır.**

Teori ile pratiğin kesişme alanı olan parti anlayışı, aynı zamanda Lenin'in Marksizme yaptığı nihai bir katkıyla, özne-nesne diyalektiğinin **politik pratik açısından** doğru formülasyonu ile de organik bir bağa sahiptir. Öyleyse şimdi Lenin'in parti anlayışının ardında yer alan özne-nesne, bilinç-kendiliğindenlik, bilim-devrim ilişkilerine girmeliyiz. Ama bütün bunları ele almadan önce, bir efsaneyi temizlememiz gerekiyor: Lenin'in iradi faktörü (ya da öznel faktörü) öne çıkartan (volontarist) bir yaklaşıma sahip olduğu yolundaki efsaneyi.

"İradi faktör" tartışması ya da Lenin'in "Jakobenizmi"

Lenin'in tarihi zorlayan bir volontarizmi olduğu iddiası, şeytani bir iktidar düşkünlüğü ya da çar tarafından idam ettirilmiş ağabeyi Aleksandır'ın öcünü alma türünden bayağı bir takım gerekçelerin dışında, esas olarak Rus popülist geleneğinden devraldığı Jakobenizmiyle açıklanmıştır.[14] Jakobenizm bu bağlamda burjuva liberalizminin (ve son dönemde sol liberalizmin) ona yüklediği içeriği temsil eder: yani, "kendini davaya adamış disiplinli bir grubun, kendisine direnen bir tarihsel sürece iradesini tahakküm yoluyla dayatmasını".[15] Bu tanımın Jakobenizmi politik volontarizmle, yani nesnel, maddi sosyo-ekonomik gelişme aşamalarından bağımsız olarak bir politik hedefi irade gücüyle uygulamaya koymakla eş anlamlı kıldığı açıktır. (Blackburn'ün Bolşevizmi hem "politik volontarizmin bir türü" olarak adlandırması, hem de Jakobenizmle suçlaması bu yorumla bütünüyle tutarlıdır.)

Lenin'i volontarizmle suçlayan ve Marx'ın maddeciliğinden koparmaya çalışan bu bakış açısı bütün tarihsel ve-

14. Neil Harding, a.g.y., cilt 1, s. 2-3.

15. A.g.y., s. 2. Jakobenizmin klasik Marksizm için çok farklı bir anlamı vardır. Bir tanım için bk. Can Ilgın, "Erken Öten Horoz: Fransız Devriminde İşçi Sınıfı Mücadelesi", **Onbirinci Tez**, 5, Şubat 1987.

rileri görmezlikten gelmek zorundadır. Lenin, "iradi" faktöre ağırlık vermek bir yana, mücadelesinin her aşamasında "iradi" faktörün eylemiyle gerçekleşebilecek olanların "nesnel" sınırlarını güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Örnekse, Nisan 1917 öncesinde Rusya'nın gündemindeki devrimin burjuva demokratik sınırları aşamayacağı konusundaki ısrarının temelinde, Rusya'nın tarihsel gelişmesinin yarattığı nesnel sınırlar yatar.[16] Tarihsel gelişme, Ekim devriminin sosyalist karakteri, Lenin'in burada nesnel koşulları küçümsemek bir yana olsa olsa, İkinci Enternasyonal Marksizminin etkisi altında, **abarttığını** ortaya koymuştur! Yine örnekse, Lenin devrimden sonra ekonomik politika tartışmalarında hep geri biçimleri savunduysa ("devlet kapitalizmi", NEP'le birlikte piyasa, yabancı sermaye vb.), bu Rusya ekonomisinin nesnel gelişme düzeyinin yarattığı sınırları maddeci bir gerçekçilikle değerlendirmesindendir. Nesnelliğin sınırlayıcı etkilerini görmezlikten gelerek gerçeklikten iradi bir dünyaya doğru uçuşa geçmeyi savunanları ise "devrimbaz" olarak niteler.[17] Yani Lenin

16. "Rusya'nın ekonomik gelişme düzeyi (nesnel bir koşul) ve proletaryanın geniş kitlelerinin sınıf bilinci ve örgütlenme düzeyi (nesnel koşula kopmaz biçimde bağlı olan öznel bir koşul) işçi sınıfının derhal ve bütünsel kurtuluşunu olanaksız kılar." **İki Taktik** (1905), **CW** 9, s. 28.

17. "Altının Şimdi ve Sosyalizmin Tam Zaferinden Sonra Önemi", **On Socialist Economic Organisation. Articles and Speeches**, Progress Publishers, Moskova, 1971, s. 338.

tam da kendisine atfedilen bir politik tavır dolayısıyla (vo lontarizm) başkalarını sert ve alaycı bir biçimde eleştir· mektedir!

Efsanenin öteki boyutu Lenin'e atfedilen Jakobenizmin aynı zamanda Blankizm anlamını taşımasıdır: yani Lenin parti anlayışıyla kitlelerden kopuk ve bağımsız biçimde komplocu, darbeci bir devrim modelini savunmakla suçlanmaktadır.[18] Öyleyse bu boyuta da değinmek zorundayız. Lenin gerek teorik olarak, gerekse pratikte, kitlelerden kopuk bir devrimci kalkışmayı her zaman reddetmiş, bütün dikkatini kitlelerin davranış, örgütlenme ve bilinci üzerinde yoğunlaştırmıştır. 1905'te bunu vurgulu bir biçimde belirtir: "Hepimiz emekçi sınıfların kurtuluşunun emekçi sınıfların kendilerince kazanılması gerektiği konusunda hemfikiriz; kitleler, bütün burjuvaziye karşı açık bir sınıf mücadelesi içinde sınıf bilinci kazanmadıkça, örgütlenmedikçe, eğitilmedikçe ve biçimlenmedikçe, bir sosyalist devrim sözkonusu bile olamaz.".[19] 1917'de devrimin

18. Aslında Jakobenizm ile Blankizmin her tarihsel koşul altında özdeş olması gerekmiyor. Örneğin Rus devrimci geleneğinde önemli bir başlangıç noktası oluşturan Dekambristler tam da anti-Jakoben oldukları için darbeci, komplocu, yani Blankist bir politika benimserler, çünkü Jakoben terörünü kitlelerin kendiliğinden şiddetine bağlarlar. Konunun mükemmel bir sergilemesi şu kaynakta bulunabilir: Tamara Kondrateva, **Bolchéviks et Jacobins,** Payot, Paris, 1989, s. 22-25.

19. **İki Taktik, CW** 9, s. 29.

ateşi içinde başarılı bir ayaklanmanın koşullarını tartışırken ileri sürdüğü herşey sınıf ve kitleyle ilgilidir:

> Başarılı olacaksa, ayaklanmanın bir komployа ya da bir partiye değil, ileri sınıfa yaslanması gerekir. İlk nokta budur. Ayaklanma **halkın devrimci bir yükselişine** yaslanmalıdır. İkinci nokta da budur. Ayaklanma yükselen devrimin tarihinde halkın ileri saflarının faaliyetinin doruğunda olduğu, düşmanın ve **devrimin zayıf, yarı-gönüllü ve kararsız dostlarının** saflarındaki yalpalamaların en güçlü olduğu o dönüm noktasına yaslanmalıdır. Bu da üçüncü noktadır. İşte ayaklanma sorununu gündeme getirmenin bu üç koşulu **Marksizmi Blankizmden ayırır.**[20]

Bütün bunları "laftan ibaret" gibi görmek isteyenler olabilir. Onlara da 1917'de Şubat ve Ekim devrimleri arasındaki dönemde yaşanan ve "Temmuz günleri" olarak bilinen olaylar sırasında Lenin'in ve Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmek isteyen işçi kitlelerini durdurduğunu hatırlatmak gerekiyor. Yani kitlelerden kopuk ve bağımsız devrimcilik bir yana, Lenin silahlanmış işçi kitlelerini bile, devrim belirli bir olgunluğa ulaşmadığı için ayaklanma açısından yeterli bir temel olarak değerlendirmiyor. Lenin'in Temmuz günlerindeki tavrı için herşey söylenebilir

20. "Marksizm ve Ayaklanma" (1917), **Selected Works**, a.g.y., s. 357.

ama Blankist denemez! Bakın Lenin o günlerdeki politikasını nasıl açıklıyor:

> 1) Devrimin öncüsü olan sınıfın desteği hâlâ yanımızda değildi. Petrograd ve Moskova'nın işçileri ve askerleri arasında hâlâ çoğunluğa sahip değildik. (...)
>
> 2) O zaman ülke çapında devrimci bir yükseliş yoktu. (...)
>
> 3) O zaman düşmanlarımız arasında ve kararsız küçük burjuvazi içinde ciddi bir ölçekte bir **yalpalama** yoktu.[21]

Öyleyse, Lenin'in politik anlayışının ne volontarizmle, ne Blankizmle ilgisi yoktur. Lenin'in Marksizminin gerçekten öznel faktörle ilgili özgül bir yanı vardır. Ama bu sözkonusu faktöre "öncelik vermek", bu faktörü "vurgulamak" ya da "abartmak" (nasıl bir terim seçilirse seçilsin) olarak ifade edilemez. **Lenin'in Marksizme özgün katkısı, devrimci özneyi genelliği içinde ele almakla yetinmeyerek ayrıştırması ve somutlaştırmasıdır.**

Devrimci öznenin eşkâli

Marx'ın aktif maddeciliği için tarihin sadece nesnel süreçlerin açılımı olmadığı, insanların tarihin yapılmasında ak-

21. A.g.y., s. 358.

tif bir rol oynadığı tartışılmaz bir postülaydı. Üstelik aktif öznenin belirlenmesinde Marx'ın maddeci anlayışı bu genellik düzeyinde durmuyor, tarihi yapan insanların **kim** olduğunu, **nasıl** hareket ettiğini de açıklıyordu: bugüne kadar bütün insanlık tarihinin motoru sınıf mücadeleleri olmuştu. Somutlaştırma buradan da bir adım ileri gidiyordu: modern çağ için tarihi yeniden yapacak sınıf elbette proletarya idi. Dolayısıyla geleceğin öznesinin, devrimin failinin eşkâli değilse bile silüeti iyice belirmiş oluyordu.

Marx ve Engels burada bile durmuyorlardı. Proletarya'nın –bu devrimci failin– fiilini nasıl işleyeceğini de ortaya koyuyorlardı. Birinci Enternasyonal içinde politik aldırmazlık (İngilizcesi: **indifferentism**) yanlılarının (yani temel olarak Bakunin ve yandaşlarının) bütün gücüne rağmen önce Lozan Kongresi (1867) şu kararı kabul ediyordu: "İşçilerin toplumsal kurtuluşu politik kurtuluşlarına ayrılmaz biçimde bağlıdır." Ardından Londra Konferansı'nda (1871) şu tarihsel karar alınıyordu:

> Mülksahibi sınıfların bu kolektif iktidarına karşı, işçi sınıfı ancak, kendini mülksahibi sınıfların oluşturmuş olduğu bütün eski partilerden ayrı ve onlara karşı duracak bir siyasal parti olarak örgütleyebilirse bir sınıf olarak hareket edebilir. (...) İşçi sınıfının kendini böyle bir politik parti olarak örgütlemesi, sosyal devrimin zaferinin ve bu devrimin nihai hedefi olan sınıfların ilgasının garanti

altına alınabilmesi için vazgeçilmez bir nitelik taşır.[22]

Artık herşey ortadadır: modern devrimin öznesi, tarihi yapacak olan özne, proletaryadır ve proletarya tarihi bir partide örgütlenme yoluyla yapacaktır. Ortada kalan bir tek soru vardır: parti nasıl kurulacak ve inşa edilecektir? İşte Lenin bu soruya cevap verme yoluyla Marksist devrimci özne kavramını somutlaştırıyor, öznenin ete kemiğe bürünmesini sağlıyordu. Yeniden belirtelim: devrimci öznenin proletarya olduğu hiç tartışmasız ortadaydı. Ama proletarya kavramı, kendi içinde ve somutlaştırılmadan ele alındığında şekilsiz, heterojen bir kitleden başka birşey değildir. Her özne bir "irade" demektir. Cevap verilmesi gereken şuydu: proletaryanın **devrimci** iradesini kim somutlaştıracak, kim cisimleştirecekti?

Lenin'in bu soruya getirdiği cevabı kavrayabilmek için öncelikle işçi sınıfının bilincinin eşitsiz ve kesikli biçimde geliştiği kavramak gerekiyor. Tarihin birçok anında ve birçok ülkede proletaryanın çok büyük kesimleri burjuva ideolojisinin, hatta bazı kapitalizm-öncesi ideolojilerin hakimiyeti altındadır, pasiftir, atomize durumdadır, bir devrimci özne olmak bir yana kapitalist meta ilişkilerinin bir taşıyıcısıdır. Hatta yer yer sınıfın ağırlıklı kesimleri bırakın

22. "Documents of the First International: 1871-72", Karl Marx, **The First International and After**, der. David Fernbach, Penguin, Harmondsworth, 1974, s. 269-70.

burjuva demokratik bir yanılsama altında olmayı, gerici hareketin bile toplumsal desteği haline gelebilir. Öte yandan sınıfın bir bölümü, hatta çoğunluğu bile belirli bir dönem boyunca sağlam bir sınıf bilincine kavuşsa bile, sınıf mücadelesinin konjonktürü değiştiğinde bunların önemli bir bölümü eski rutine ve ideolojik teslimiyet haline geri dönerler.

Eğer bunlar doğruysa (ki iki yüzyıllık koskoca bir tarih bu teşhisi bütünüyle doğrulamaktadır), proletaryanın tarihsel çıkarlarının bilincine varmış olan işçilerin ve (birazdan varlık nedenini tartışacağımız) devrimci aydınların, devrimci öznenin iradesini belirleme insiyatifini sınıfın **bütününden** beklemeleri en hafif deyimle tuhaf olacaktır. Çıkarlarını tümüyle kapitalizmde gören, ücretli köleliğe bütünüyle rıza gösteren bir işçi, bir **devrimci** iradenin nasıl parçası olabilir ki?

Buna şöyle bir itiraz yöneltilebilir: nesnel çelişkiler proletaryanın bütününü olmasa bile büyük çoğunluğunu dönem dönem kapitalizme karşı başkaldırmaya sürükler. Dolayısıyla, sınıfın büyük çoğunluğu böyle bir durumda devrimci öznenin bir parçası haline gelebilir, gelecektir. Bu söylenenden en ufak bir kuşku duyulamaz. Ama geriye yine de bir soru kalmaktadır: devrimci yükseliş anlarının dışında proletaryanın devrimci bilince sahip kesimi ne yapmalıdır? Oturup sınıf mücadelesinin kendiliğinden bir devrimci yükseliş yaratmasını mı beklemelidir? Yoksa sı-

nıfın geri kesimlerinin bilincine uygun bir politikanın olduğu gibi kabul edilmesine razı mı olmalıdır? Marksizmin içinde böyle bir eğilim hep varolmuştur. Lenin'in kendiliğindenciliğe karşı mücadelesi, kitlelerin kendiliğinden eylemlerine karşı bir güvensizlik değildir. Kitlelerin kendiliğinden hareketlerinin ötesine geçmemeyi, hep kitleleri izlemeyi savunan, dolayısıyla sınıfın ileri kesimlerini geri kesimlerinin düzeyine çekmeye yönelen önderliklerledir mücadelesi. Althusser bunu mükemmel biçimde özetliyor:

> Politik açıdan Lenin "kendiliğindenciliğe" yönelttiği eleştiriyle tanınır. Belirtmek gerekir ki, bu eleştiri halk kitlelerinin kendiliğinden eylemlerine, yaratıcılığına, icatlarına, dehasına yönelmemiştir; hedefi, kitlelerin kendiliğindenliğinin sözle yüceltilmesi örtüsü altında, bunu hareketi yanlış bir politikaya angaje etmek için kullanan bir politik ideolojidir.[23]

Yani Ekonomizm, Menşevizm, likidasyonizm ve uluslararası planda bunların bütün varyantları. Lenin'in sorusu basittir: eğer kitlenin kendiliğinden eylemleri, kendiliğinden örgütlenme biçimleri, kendiliğinden bilinci hareketin bütün hedeflerini ve sınırlarını belirleyecekse, sınıfın devrimci bilince sahip kesimlerinin, daha da ötede devrimci-

---

23. **Lénine et la philosophie**, Maspero, Paris, 1972, s. 32, Türkçesi: **Lenin ve Felsefe**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989.

lerin işlevi nedir? Kendiliğindencilik farklı bölümleri eşitsiz gelişmekte olan bir bütünü en alt noktada eşitlemeye yönelir. Lenin'in parti anlayışı ise, uygun taktiklerin seçimi yoluyla, sınıfın geri bölümlerini ileri bölümlerinin yanına çekmek için mücadele eder. İşte bu yüzdendir ki, işçi sınıfının partisi, eğer devrimci bir parti olacaksa, sınıfın devrimci bilince yükselmekte olan kesimlerini ve devrimci aydınları örgütlemelidir. Böylece Lenin'in parti anlayışı, Marksizmin tarihinde yepyeni bir adımı içerir: sınıf ile partinin birbirinden ayrılması. Komünist Enternasyonal Ekim devriminin dersleri ışığında bu anlayışı açık seçik formüle etmiştir:

> "Sınıf" ve "parti" kavramları arasında keskin bir ayrım yapılmalıdır. (...) Bazı tarihsel durumlarda işçi sınıfının çok yaygın kesimleri gerici konumlara kayabilirler. Komünistler kendilerini sınıfın bu geri katmanlarına adapte etmemelidirler –tersine, işçi sınıfını Komünist öncünün düzeyine yükseltmelidirler.[24]

Öyleyse varılacak sonuç açıktır: eğer özne nesneye müdahale edecekse, eğer tarihi bir özne olarak proletarya yapacaksa, devrimci öncü sınıfın geri kalan bölümüne mü-

24. "Proleter Devrimde Komünist Partinin Rolü", Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresinde kabul edilen karar, **Theses, Resolutions and Manifestos of the First Four Congresses of the Third International**, Pluto Press, Londra, 1980, s. 69.

dahale etmelidir. Kendiliğinden hareketler için yapılacak övgü sonsuz olabilir. Ama bu birşeyi gözlerden gizleyemez: parti açısından bakıldığında, kendiliğinden hareketler nesnelliğin bir parçasıdır. Sınıf bilincine sahip işçiler partide örgütlendiği oranda parti bilinci temsil eder. Kısacası: geniş tarihsel perspektiften değil, **politika açısından** bakıldığında, bir özne olarak proletaryanın devrimci bilincini parti temsil eder. Aksine bir tavır, bilincin nesnelliğe teslim olması ve proletaryanın özne konumuna yükselememesi anlamına gelir. Bunun tarihsel bedeli açıktır: tarihi yapmaktan aciz kalmak!

Luxemburg ve Trotskiy'in hatası

Lenin'in çözümünün önemini kavrayabilmek için Ekonomistler ya da Menşevikler gibi devrimci öznenin rolünü zaten küçümseyen rakipleriyle ilişkisini araştırmak yerine, esas dişli rakipleri olan Rosa Luxemburg ve Trotskiy'in eleştirilerini ve Lenin'in bu eleştiriler karşısındaki konumunu ele almak daha doğru olacak.

Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Bolşevik-Menşevik bölünmesine sahne olan İkinci Kongresi'nden (1903) sonra hem Luxemburg'un, hem de Trotskiy'in Lenin'in örgütlenme anlayışına karşı çıktığı biliniyor. Bu tartışmanın elbette birçok boyutu var. Benim burada yapmak istediğim, Luxemburg ve Trotskiy'in Lenin'e yönelttikleri

eleştirinin sakatlığının temelinde, devrimci özne sorunu konusunda bir kafa karışıklığının yattığını göstermek.

Luxemburg ile Trotskiy'in Lenin'e yönelttikleri temel eleştiri aynıdır: Lenin'in oportünizme karşı mücadelede yanlış yolu tuttuğu eleştirisi. Her ikisi de, Lenin'in öncülünü paylaşırlar: sınıfın bir bölümünün kısa dönemli çıkarlarını sınıfın uzun dönemli bütünsel çıkarlarının önüne geçirerek burjuva toplumuyla uzlaşan bir akım niteliğiyle oportünizm, işçi sınıfı hareketi içinde mücadele edilmesi gereken bir akımdır. Sorun mücadelenin gerekli olup olmadığı değil, **hangi yöntemlerle verilmesi gerektiğindedir.** Bu konuda Luxemburg'a kulak verelim:

> Devrimci sosyalist mücadelenin yönetimini, işçi hareketini her türlü oportünist sapma ihtimaline karşı güvence altına alacak biçimde, formel araçlar yardımıyla, bir kez yapıldı mı hiç bozulmayacak şekilde sağlama alma umudu, bir yanılsamadır ve tarihsel deneyime aykırıdır. Marksist teori bize oportünizmin tipik belirtilerini tehşis edebilmemiz ve bunlara karşı mücadele edebilmemiz açısından güvenilir bir araç sunuyor. Ama sosyalist hareket bir **kitle hareketidir.** Başındaki tehlikeler bireylerin ve grupların sinsi ayak oyunlarının ürünü değildir. Bu tehlikeler, kaçınılmaz toplumsal koşullardan doğarlar. Kendimizi her türlü oportünist sapma ihtimaline karşı **önceden** güvence altına alamayız. Bu tür tehlikeler yalnız-

ca **hareketin kendisi** tarafından aşılabilir – elbette Marksist teorinin yardımıyla, ama ancak sözkonusu tehlikeler pratikte elle tutulur biçim aldıktan sonra. (...)

Lenin'in, bu denli çok şey vaad eden, bu denli güçlü bir işçi hareketini herhangi bir yanlış adımdan korumak amacıyla herşeyi bilen ve herşeye kadir bir Merkez Komitesi'nin muhafızlığını ihdas etme yolunda gösterdiği aşırı şevkte, biz, bugüne kadar Rusya'da sosyalist düşünceye birden fazla oyun oynamış olan o aynı **öznelciliğin** (subjektivizmin) belirtilerini teşhis ediyoruz.[25]

Trotskiy de Lenin'e aynı eleştiriyi yöneltir: Oportünizmin kökleri derinlerde yatar, dolayısıyla mücadeleyi tüzük maddeleriyle vermeye kalkışmak abestir.

Luxemburg'un yukarıdaki alıntıda ana fikri şudur: oportunizmle mücadeleyi Merkez Komitesi'nin değil, bir "kitle hareketi" olan "hareketin kendisi"nin yapması gerekir. Luxemburg esas sorunun bundan sonra başladığını farkedemez: "hareketin kendisi" bu mücadeleyi nasıl verecektir? Luxemburg'un kendisinin içinde yer aldığı Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni örnek alalım: diyelim ki oportünist bir akım (örneğin, neden olmasın, Bernsteincı reviz-

25. "Rus Sosyal Demokrasisinin Örgütsel Sorunları", aktaran Istvan Meszaros, **The Power of Ideology**, Harvester Wheatsheaf, Londra 1989, s. 332.

yonizm) partide güç kazanmaya başladı. "Hareketin kendisi"nin "elle tutulur" hale gelen bu akımla mücadele etmesini savunan Luxemburg ne yapacaktır? Parti tabanını bu konuda uyanık olmaya çağıracak, koşullar olgunlaştıkça sorunu daha üst organlara taşıyacak ve nihayet Merkez Komitesi'nde, günbegün yürütülen politikalarda olsun, ilke sorunlarında olsun, oportünizmin yenilgiye uğratılması için mücadele verecektir. Dolayısıyla burada "hareketin kendisi" ile Merkez Komitesi'ni karşı karşıya getirmek için hiçbir neden yoktur. Hem Merkez Komitesi, hem de Rosa Luxemburg ve Lenin gibi devrimci önderler "hareketin kendisi"nin önemli unsurlarıdır. "Hareketin kendisi"nin harekete geçmesi demek bu unsurların da harekete geçmesi demektir. Nitekim Bernstein, revizyonizmin amentüsü olan kitabını yayınlar yayınlamaz Luxemburg bu kitaba ağır bir salvoyla cevap vermiştir. Hiçbir aklı başında devrimci "hareketin kendisi"nin harekete geçmesini beklemez. Çünkü devrimcilik, bilinçli pratiktir. Luxemburg'un eleştirisi anlamsızdır çünkü oportünizmle mücadele için önerdiği formülün içi boştur. Soru şudur? "Hareketin kendisi" nasıl mücadele edecektir oportünizmle? Ben ne yapmalıyım "hareketi" harekete geçirmek için? Lenin'in cevabı doğru ya da yanlış bir cevaptır bu soruya. Bu cevabı beğenmeyen başka bir cevap bulur. Luxemburg ise **bu** soruya cevap vermez.

Bütün bunlardan dolayı, Luxemburg'un Lenin'in "öz-

nelciliğinden" (sübjektivizminden) söz etmesi gerçekte semptomatiktir. Bu iddia aslında, tersine, Luxemburg'un düşünce tarzının **bu teorik tartışmada** bir nesnelcilikle (objektivizmle) malûl olduğunu gösterir. Bunun nedenini anlamak da kolaydır: Luxemburg sorunun cevabını kitle hareketine havale ederek **devrimci özne sorununun içini boşaltmıştır.** Ya kitle oportünistleri izlerse? Luxemburg'un teoride bu soruya verilecek cevabı yoktur. Pratikte elbette o da her devrimci gibi kendini mücadelenin içine atmıştır.

Aynı şey Trotskiy için de geçerlidir. Trotskiy oportünizmin köklerinin derinde yattığı haklı önermesinden, oportünizmle mücadele için tüzük maddelerinin kullanılamayacağı sonucuna ölümcül bir sıçrama yapıyor. İki önerme arasında **hiçbir mantıksal bağ yoktur.** Damar sertliğinin çok derin nedenleri vardır ama bu derin nedenler ortadan kaldırılamayacak diye hiçbir hekim hastayı ölüme terketmez. By-pass ameliyatına başvurarak kalp hastalığını yenilgiye uğratmaya çalışır. Olabilir ki tüzük maddeleri oportünizme karşı iyi bir ilaç değildir. O zaman Trotskiy daha iyi bir ilaç önermek yükümlülüğü ile karşı karşıyadır. Nedenlerin derinde yattığını söylemekle yetinmek, şu soruya cevap vermekten kaçınmak demektir: peki nasıl mücadele edelim? Trotskiy böylece **devrimciyi özne konumundan çıkarmaktadır.** Yine aynı sorun ile karşı karşıyayız: Trotskiy de aynen Luxemburg gibi "ne yapmalı?"

sorusunun cevabından kaçıyor!

Lenin'in Trotskiy'e cevabı aslında Luxemburg ile Trotskiy'in eleştirisinin hedefini nasıl şaşırdığını açıkça kanıtlıyor:

> Martov'un formülasyonunu haklı çıkarmak için kaçınılmaz olarak ortaya çıkan argümanlar kategorisine özel olarak Trotskiy yoldaşın şu iddiası da dahildir: "Oportünizm, Tüzüğün şu ya da bu paragrafından daha karmaşık nedenler tarafından üretilir (ya da daha derin nedenlerce belirlenir): burjuva demokrasisi ile proletaryanın göreli gelişkinlik düzeyi tarafından." Sorun Tüzükteki bazı maddelerin oportünizm üretebileceği değildir. Sorun bu maddelerin yardımıyla oportünizme karşı az ya da çok keskin bir silahın oluşturulabileceğidir. Oportünizmin nedenleri ne kadar derindeyse, bu silah da o kadar keskin olmalıdır. Dolayısıyla, oportünizme kapıyı açan bir formülasyonu, oportünizmin "köklü nedenleri" var gerekçesiyle **haklı göstermek**, birinci dereceden kuyrukçuluktur.[26]

Kısacası, devrimci önderlik her an karar vermek zorundadır: bu durumda ne yapmalı? Bu sorunun cevabını "harekete", "tabana", "kitleye", "sınıfa" vb. havale eden, **bilinçli bir özne olmaktan çıkar.** Böylece devrimcilikten

26. **Bir Adım İleri, İki Adım Geri** (1904), CW 7, s. 271.

de istifa etmiş olur. Bu yüzdendir ki ne Luxemburg, ne de Trotskiy pratikte böyle davranmamışlardır. Daha da önemlisi, teorik anlayış bakımından, Luxemburg birçok metninde Lenin'in tavrına yakın bir pozisyonu dile getirmiş,[27] Trotskiy ise 1917'den itibaren Leninist parti anlayışını teorik ve pratik yönleriyle bir bütün olarak benimsemiş, kendi geçmişinin özeleştirisini yapmakla yetinmeyerek bu anlayışı başka akımlara karşı ateşli bir biçimde savunmuştur.[28]

Kendiliğindenlik ve bilinç

Buraya kadar söylenenler, şekilsiz ve heterojen bir sınıfın, devrimci bir özne haline gelme mücadelesinde sesini nerede, hangi mekânda kazanabileceği sorusuna cevap getirmeye yönelikti. Ama bu tartışma şu soruya cevap vermiyor: devrimci yükseliş durumunda işçi sınıfı ya da hiç olmazsa bir bölümü kendiliğinden devrimci bir bilince kavuşabilir mi?

Lenin'in bu soruya verdiği cevap iyi biliniyor ve neredeyse bir yüzyıldır tartışılıp duruyor. Lenin'in cevabı ka-

27. Bunun örnekleri şu kaynakta bulunabilir: Paul Le Blanc, "Devrimci Örgüt Üzerine Lenin - Rosa Luxemburg Tartışması (1904 ve Devamı", **Sınıf Bilinci**, 14, Ocak 1994.

28. Bk. Lev Trotskiy, **Marksizmi Savunurken,** Kardelen Yayınları, İstanbul, 1992.

tegoriktir: İşçi sınıfı kendiliğinden ancak Lenin'in kullandığı deyimle **"sendikalist"** bir bilinç geliştirir, **komünist** bilincin proletaryaya dışarıdan taşınması gerekir. Bu tezi gerçek içeriği ile kavrayabilmek için öncelikle iki noktayı açıklığa kavuşturmak gerekiyor. Birincisi, Lenin'in sınırlarını vurguladığı şey, **kendiliğinden eylem değil, kendiliğinden bilinçtir.**[29] Lenin, 1895 yılında iki Rus devrimcisi tarafından kaleme alınan **Ajitasyon Üzerine** broşürünü benimsediği noktadan itibaren, kendiliğinden eylemin büyük bir değer taşıdığını, üstelik işçinin ekonomik mücadele aracılığıyla yasalar ve devletle karşı karşıya geleceği için basit bir politik bilince ("devlet işlerini etkilemek") kavuşabileceğini savunmaktadır.[30] (Ama bu komünist bilinç değildir.) İkincisi, bütün sınırlarına rağmen Lenin için "'kendiliğinden unsur' özünde **ruşeym halinde** bilinci temsil eder, ne daha az, ne daha fazla."[31] Bu iki noktanın ortaya çıkardığı sonuç açıktır: kendi başına alındığında, kendiliğindenlik olumsuz bir değer taşımaz, tam tersine sınıfı ileri götürür. Lenin'in vurguladığı sadece şudur: ko-

29. Bk. Marcel Liebman, **Le léninisme sous Lénine,** cilt 1: **La conquete du pouvoir**, Seuil, Paris, 1973, s. 24. Türkçesi: **Lenin Döneminde Leninizm,** c. 1: **Muhalefet Yılları**, çev. Osman Akınhay, Belge Yayınları, İstanbul, 1990. (Yukarıdaki çeviri benimdir.)

30. Neil Harding, a.g.y., cilt 1, s. 121-123.

31. **Ne Yapmalı?, CW** 5, 374.

münist bilince geçiş anında bir kesiklik, bir **sıçrama** vardır; kendiliğindenlik bu geçişi tek başına sağlayamaz.

Dikkat edilmesi gereken bir nokta da şudur: artık neredeyse önyargı haline gelmiş bir düşünceye göre Lenin ekonomik eylemle politik eylemi karşı karşıya getirerek, ilkini kendiliğinden bilinçle, ikincisini ise komünist bilinçle bağlar. Örneğin, Molyneux gibi dikkatli bir araştırmacı bile şöyle yazabilmektedir:

> Luxemburg'un sınıf mücadelesi konusunda yerleşik önyargılara yönelttiği eleştiri çerçevesinde merkezi bir yer tutan bir başka nokta da, ekonomik ve politik mücadeleler konusunda yapılan mekanik ayrımdı (bu ikilik **Ne Yapmalı?**'da açıkça mevcuttur.)[32]

Ne Yapmalı?'da "açıkça mevcut" olan tam tersidir. Lenin ekonomik mücadeleyle politik mücadele arasında bu tür bir mekanik ayrım yapmak bir yana, Ekonomistlerin bu ayrımına belirtik olarak karşı çıkar **Ne Yapmalı?**'da.

> ...Ekonomizm terimi (...) yeni akımın gerçek karakterini yeterli bir biçimde ifade etmez (...) Böylece görüyoruz ki **Raboçaya Mısl** politik mü-

32. John Molyneux, **Marxism and the Party**, Pluto Press, Londra, 1978, s. 101. Türkçesi: **Marksizm ve Parti,** çev. Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 1991, s. 130. (Yukarıdaki çeviri bana aittir.)

> cadeleyi yadsımaktan çok kendiliğindenliğe, onun bilinçsizliğine boyun eğer. (...) Ekonomistler "politikayı" bütünüyle yadsımazlar, ama Sosyal Demokrat politika anlayışının yerine sürekli olarak sendikalist politika anlayışına doğru yönelirler.[33]

Ekonomistlerin mücadele alanları üzerine yaptığı bu ayrımın yerine Lenin'in önerdiği ayrım, sendikalist bilinç ile komünist bilinç (o zamanlar Sosyal Demokrat bilinç) arasında bir ayrımdır. Ona göre, salt kendiliğinden biçimde gelişen mücadele ancak sendikalist bir bilincin ortaya çıkışına yol açabilir. Yani kapitalist sistemi veri kabul eden, varlığını tartışma masasına getirmeyen, sadece sistemin çerçevesi içinde işçi sınıfının koşullarını düzeltmeye çalışan bir bilinç tarzı. **Ama sendikalist bilinç yalnızca ekonomik mücadele alanıyla ilgili bir bilinç tarzı değildir. Bu bilinç çerçevesinde de bir tür politika mümkündür, hatta mevcuttur.** Ama bu politika proletaryanın kurtuluşunu sağlamak için burjuvazinin iktidarını devirerek işçi sınıfını iktidara getirmeyi hedefleyen komünist politikadan farklı olarak, varolan burjuva iktidarını etkilemeye yönelik bir politikadır. Yani Lenin'in ayrımı ekonomi-politika ikilisi yerine reformizm-devrimcilik ayrımıdır.

Lenin'in kategorik cevabı ("kendiliğinden mücadele

33. **Ne Yapmalı?**, **CW** 5, s. 386-87 ve 397.

işçi sınıfını komünist bilince kavuşturamaz"), yirminci yüzyıl boyunca, devrimci saflarda bile çok büyük kuşkular uyandırmıştır. Herkes burada kendi kaygılarının kaynağını bulmuştur: "ikameciliğin" başlangıç noktası, sınıf mücadelesine güvensizlik, işçi kitlelerinin kendi kendini yönetmesine güvensizlik vb. vb. Üstelik bu tezi reddedenler ya da aşırı bulanlar, Lenin'in de bir süre sonra bu tezden vazgeçtiğini çeşitli alıntılarla kanıtlamaya çalışmışlardır. Gerçekten de Lenin'in 1905 devriminin deneyimi ışığında yazdığı satırlar, ilk bakışta **Ne Yapmalı?**'nın bu temel tezinden vazgeçtiği izlenimini doğurur. 1905 yılının Haziran-Temmuz aylarında kaleme aldığı ve kısaca **İki Taktik** olarak anılan çalışmasının önsözünde şu satırlar yer alır:

> Hiç kuşku yoktur ki, devrim Rusya'da işçi kitlelerine Sosyal Demokrat olmayı (bugünün terimleriyle komünist olmayı-SS) öğretecektir. (...) Böyle bir durumda işçi sınıfı açik devrimci eylem için içgüdüsel bir dürtü hisseder.[34]

Aynı yılın Kasım ayında, Petrograd İşçi Temsilcileri Sovyeti kurulduktan sonra ise şunu yazmaktadır Lenin:

> İşçi sınıfı içgüdüsel olarak, kendiliğinden Sosyal Demokrattır...[35]

---

34. **İki Taktik, CW** 9, s. 17, 18.
35. "Partinin Reorganizasyonu", **CW** 10, s. 32.

Öyle görünmektedir ki, Lenin işçilerin kendiliğinden eyleminin görkemi karşısında teorik olarak geri adım atmış, işçilerin kendiliğinden süreç içinde komünist olamayacağı tezini terketmiştir. Eğer işçilere komünist olmayı devrim öğretiyorsa, partinin işçilere dışarıdan bilinç vermesine ayrıca gerek yoktur. Eğer işçiler kendiliğinden komünistse partinin onları komünist bir bilinçle donatması ayrıca gerekmez. Özellikle son alıntı çok açık görünmektedir ve defalarca kullanılmıştır.

Bir aykırılık merakı gibi görünmesinden çekinmekle birlikte belirteyim: Lenin **Ne Yapmalı?**'nın temel tezlerinden hiçbir zaman vazgeçmemiştir; vazgeçemezdi de, çünkü bu Leninist parti anlayışının temel direklerinden biridir. Lenin'in 1905 devriminde işçilerin görkemli biçimde ayağa kalkması karşısında söylediği sadece şudur: işçi sınıfı eylemleriyle devrimci bir ruh durumuna girmiş, devleti karşısına almıştır. İsyan içindedir, devrim yapmaya bile hazırdır. Bu da demektir ki, işçi sınıfı ham bir anlamda, **eylem içinde**, içgüdüsel bir dürtü düzeyinde komünisttir. Ama **bilinç düzeyinde** sınıfın büyük bölümü henüz komünist değildir. Bilinç alanında işçiler komünizme yaklaştığı ölçüde bu, partinin çalışmasının ürünüdür. Bundan sonra komünist bilince kavuşacaklarsa bu, partinin çalışmasına bağlıdır. Yani Lenin kendiliğinden eylem sonucunda eylemde devrimci, hatta komünist olmanın mümkün olduğu-

nu eskiden de kabul etmiştir, 1905'te de.[36] Ama kendiliğinden eylem aracılığıyla bilinçte komünist olunabileceğini hala reddetmektedir.

Yukarıdaki alıntıların aksine bir kanıt gibi gösterilmesi, alıntıların bağlam dışına çıkarılması sayesinde mümkün olmuştur. İlk alıntının devamında, Lenin devrimin işçi kitlelerine komünizmi öğretmesinin ne demek olduğunu açıklıyor: "Devrim Sosyal Demokrasi'nin programının ve taktiklerinin doğruluğunu pratiğin içinde gösterecektir...".[37] Yani işçiler kendiliklerinden komünist olmayacaklar, partinin doğru yolu gösterdiğini kavrayarak yandaşı haline geleceklerdir. Devrim, bir bakıma partinin fırtınalı propagandistidir!

İkinci (ve daha önemli olan) alıntıda ise sorun biraz daha çetrefildir. Birincisi, "içgüdüsel olarak, kendiliğinden Sosyal Demokrat" kavramının anlamı yanlış anlaşılmıştır. Bu ifadenin anlamı, genellikle sanıldığı gibi, işçilerin kendiliğinden bir süreç içinde komünist olma durumuna gel-

---

36. "Böylece fabrika işçilerinin işverenlere karşı mücadelesi, kaçınılmaz olarak bütün kapitalist sınıfa, emeğin sermaye tarafından sömürülmesi üzerinde yükselen bütün bir toplumsal düzene karşı bir mücadeleye dönüşür." 1896'da kaleme alınmış olan bu cümlede dikkat edilirse kendiliğinden "kaçınılmaz olan" mücadeledir, bilinç değil. "Sosyal Demokrat Parti İçin Bir Program Taslağı ve Açıklaması" (1896), **CW** 2, s. 107.

37. **İki Taktik, CW** 9, s. 17.

meleri değildir. Yani cümle komünist olma durumuna giden bir yolu anlatmaz. Bu ifade işçilerin komünist oluş durumunun **sınırlarını anlatır**. İşçiler sadece belirli bir anlamda, el yordamıyla, eylem içinde, **içgüdüsel bir anlamda** komünisttirler. Bunun böyle olduğunu görmek için alıntıya konu olan cümlenin tamamını gözden geçirmek yeterli olacaktır:

> İşçi sınıfı içgüdüsel olarak, kendiliğinden Sosyal Demokrattır; Sosyal Demokrasi'nin on yılı aşkın bir süredir yapmış olduğu çalışma bu **kendiliğindenliği** bilince dönüştürme yolunda çok şey başarmıştır.[38]

Bu cümlenin dilbilgisinin basıncından kurtulmanın imkânı yok. Lenin cümlenin ikinci yarısında açıkça işçilerin Sosyal Demokratlığını bir **kendiliğindenlik** olarak niteliyor. Ve bunun bir bilince dönüşmesi gerektiğini de ekliyor. Yani işçiler kendiliğindenlik yoluyla komünist bilince varmamışlardır. Sadece kendiliğinden, yani içgüdüsel bir anlamda komünist olmuşlardır.

Bu tartışmayı yapmamın bir nedeni Lenin'in kendisini **Ne Yapmalı?**'nın temel tezine karşı çıkartma çabasının önünü kapatmak. Ama asıl nedeni başka: buradan daha da önemli bir sonuç çıkıyor. Artık anlaşılmış olmalı: Lenin için **komünist olmak mutlaka bir bilinç durumunu içe-**

38. "Partinin Reorganizasyonu", **CW** 10, s. 32.

riyor. Başka bir deyimle, devrimci bir biçimde mücadele etmek yetmiyor, bir de bilinç gerekiyor komünist olmak için. Lenin'in tezi, işçi mücadelelerinin kendiliğinden devrimci bir mecraya giremeyeceği değil; Lenin'in tezi bu kendiliğinden mücadelelerin işçileri dışarıdan bir müdahale olmadan **komünist bilince kavuşturamayacağı.**

Öyleyse **bir politik bilinç teorisiyle karşı karşıyayız.** Peki Lenin bilinci neden bu kadar önemsiyor? Dünyayı değiştiren pratik değil midir, devrimci eylem Lenin'e neden yetmiyor? Çünkü devrimci eylem burjuvazinin kalelerine hedefini doğru kavrayamamış bir taarruz biçimini de alabilir –tarihte de tekrar ve tekrar almıştır. Lenin kör bir eylemle yetinmiyor, çünkü eylem kendi başına pratik **(praxis)** değildir. Praxis, devrimci pratik, bilinçli eylemdir. Marx'ın göz kamaştırıcı benzetmesiyle en basit işçiyi örümcekten ya da arıdan ayıran, insan emeğinin amaçlı (bilinçli) biçimde harcanmasıdır. Örümceği ve arıyı nesne konumunda bırakan, insanı ise özne yapan budur. Tarihi değiştiren insan ancak bilinçli bir özne olabilir. Lenin, proletaryanın, Hegel'in diliyle "tarihin kurnazlığı"nın bir aracı olmasını değil bir özne olmasını amaçladığı içindir ki bilinci bu kadar önemsiyor.

Bilincin anahtarı

Geriye bir tek soru kalıyor: işçi sınıfının kendiliğinden ko-

münist bilince erişmesi neden mümkün değil? Bu sorunun cevabını lafı hiç uzatmadan verebiliriz: komünist hareket sınıflı toplumların ve bunların sonuncusu olan kapitalizmin bilimsel bir tahliline dayanır da onun için. Tarihin özbilince sahip ilk devrimi olarak komünist devrim, ancak tarihi ve toplumu bir bütün olarak kavrama yoluyla bir kimliğe kavuşabilir. Dolayısıyla komünist bilinç kaçınılmaz olarak bir bilim unsuru içermek zorundadır. Elbette ona indirgenemez, ama bu vazgeçilmez bir unsurdur.

Bilimsel faaliyet, sınıf mücadelesinin gelişmesinin etkisi altında ilerler ama ne bu mücadelenin bire bir teorileştirilmesidir, ne de bu alanın içinde gelişir. Bilimsel faaliyet, toplumun genel entellektüel üretiminin tarihsel koşulları çerçevesinde, büyük ölçüde sınıf mücadelesinin **dolaysız** alanlarının dışında, genellikle toplumsal işbölümünün sonucunda düşünsel faaliyet alanında uzmanlaşmış kişilerin yani aydınların faaliyetlerinin bir ürünü olarak gelişir. Üstelik, gelişmesinin aşamaları ve kıstasları, düşünsel faaliyetin (elbette çağın genel ideolojik yapısı tarafından koşullanan) kendine özgü yöntemine bağlıdır. Kısacası, bilimsel faaliyet gerek mekânı, gerek taşıyıcıları, gerekse yönetimi bakımından sınıf mücadelesi ile ancak **dolayımlanmış** bir ilişki içindedir. Mandel, bu gerçeği 70'li yılların teorik söylemi içinde şöyle ifade ediyor:

> Leninist parti anlayışı, **bilimsel tahlilin,** özel olarak da Marksist teorinin **belirli ölçüde özerk**

> **olduğu** öncülüne dayanır. Proleter sınıf mücadelesinin gelişmesi ve proleter devrimin ruşeym halindeki ilk başlangıç deneyimleri tarafından koşullanmakla birlikte, bu teori, sınıf mücadelesinin mekanik bir biçimde kaçınılmaz bir ürünü olarak değil, sınıf mücadelesiyle ancak uzun bir mücadele sonucunda bağ kurabilen ve birleşebilen bir teorik pratiğin (ya da "teorik üretimin") sonucu olarak görülmelidir.[39]

İşte, işçi sınıfının kendiliğinden mücadelesi komünizmin bilimsel temeline bu nedenle erişemez. Sınıfın buna erişebileceği yer, pratik ile teorinin bir **sentez** halinde birleşmiş olduğu devrimci partidir.

Bu noktada sınıfın öncü katmanlarıyla birlikte partide yer alması gereken devrimci aydınların nasıl bir işlev taşıdıkları ortaya çıkıyor. İşçi sınıfının, burjuvazinin iktidarına karşı, bütün hakim sınıf partileri karşısında bir partileşmeye gitmesi gerektiği Birinci Enternasyonal'den beri Marksizmin temel bir kazanımıydı. Ama partilerin karşılıklı mücadelesinde entellektüel ve ideolojik kapasite başka faktörlerin yanısıra belirleyici bir rol oynar. İnsanlığın bütün kültürel birikiminin taşıyıcısı aydınları kendi içine

---

39. Ernest Mandel, "The Leninist Theory of Organization", **Revolution and Class Struggle**, der. Robin Blackburn, Fontana, Glascow, 1977, s. 78-79. Türkçesi: **Leninist Örgüt Teorisi**, Köz Yayınları, İstanbul.

çekme kapasitesine maddi olanakları dolayısıyla sahip olan burjuvazi karşısında işçilerin partisi entellektüel gücünü nereden elde edecektir? İşte (teorisyenden halk aydınına kadar) her türden devrimci aydının devrimci partideki gerekliliğini mücadelenin bu ihtiyacı belirler. Marksist bir parti, programını ve stratejisini dünyanın bilimsel bir tahliline dayandırdığı için, bu tür bir partide bu ihtiyaç öteki işçi partilerinde olduğundan çok daha yoğundur. İşte bilimin (ve partinin sınıfın kitlesinin kat kat üstüne çıkması gereken entellektüel kapasitesinin) önemini kavrayamadıkları içindir ki bütün kendiliğindenci akımlar parti içinde **aydın düşmanlığı** yaparlar.[40] Mandel bu tür tavırların aslında işçi sınıfını burjuvazinin ve aydınlarının ideolojik hegemonyası altında bırakmaktan başka bir anlamı olmadığını hatırlatıyor: "Marksist aydınların işçi sınıfı içindeki etkisine karşı gürlemek, sadece burjuva aydınların etkisinin hiçbir muhalefet görmeksizin yayılmasına izin vermek anlamına gelir."[41]

---

40. Trotskiy daha 1904'te, Lenin'i işçi sınıfı üzerinde aydın despotizmi kurmak istemekle suçlayan Menşeviklerle birlikteyken bile, Menşeviklerin aydın düşmanlığını farkeder. 1904 sonunda Menşevik hizipten istifa etmesinin nedenlerinden biri de bu aydın düşmanlığıdır. Bk. Isaac Deutscher, **Trotsky,** c. 1: **The Prophet Armed**, Oxford University Press, Londra, 1970, s. 106. Türkçesi: **Troçki,** c. 1: **Silahlı Sosyalist**, çev. Rasih Güran, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul.

41. Mandel, a.g.m., s. 113.

Aydınların devrimci proleter partisi içindeki yerine ilişkin olarak bu söylenenler, perspektifimizi çarpıtmamalı. Ulaştığımız esas sonuç, proletaryanın devrimci partisi için bilimsel bir temelin vazgeçilmezliğidir. Aydınlar üzerine yapılan tartışma **türev bir sorundur**. İşte **Ne Yapmalı?**'daki formülasyonunda bu türev sorunu öne çıktığı içindir ki, Lenin'in "dışarıdan bilinç" argümanı çoğu zaman yanlış anlaşılmış ve eleştirilere maruz kalmıştır.

Lenin'in formülasyonu biliniyor. Kendiliğinden gelişmesi içinde komünist bilince ulaşamayacak olan işçi sınıfına bilinç "dışarıdan" getirilir. Kim tarafından? "Mülksahibi sınıfların eğitim görmüş temsilcileri, yani aydınlar" tarafından. Nitekim, Lenin'e göre, Marx ve Engels "burjuva aydınları" idi. Bu formülasyon birçok Marksist tarafından yüzeysel, kaba, teorik üretim ile sınıf mücadelesinin ilişkisini koparan, aydınları yücelten, aydınları sınıf karşısında üstün bir konuma yerleştiren bir formülasyon olarak görülmüş ve eleştirilmiş, reddedilmiştir. Devrimci Marksizm içinde bile, bilincin "dışarıdan" kaynaklandığı tezi çerçevesinde, Lenin'de "dışarıdan" kavramının iki ayrı tanımı olduğu gerçeğinin altı çizilmiş, bunlardan birinin doğru olduğu (buna aşağıda döneceğiz), aydınlarla ilgili olanın ise savunulamayacak bir yaklaşım olduğu ileri sürülmüştür.[42]

42. Bu ayrımı ilk yapan bir İngiliz devrimci Marksist teorisyen olan Norman Geras'tır. Geras'ın bu sorunu ele aldığı makale

Lenin'in "dışarıdan" bilincin aydınlarca taşındığı yolundaki formülasyonu birçok bakımdan eleştirilebilir. Komünist teoriyi geliştiren aydınların, örneğin Marx ve Engels'in burjuva kökenli olduğu doğrudur, ama "burjuva aydınları" oldukları doğru değildir. Marx'ın kendisi bu konuda çok anlamlı bir fikir ileri sürmüştür: "Nasıl iktisatçılar burjuvazinin bilimsel temsilcileri ise, sosyalistler ve komünistler de proletaryanın teorik temsilcileridir."[43]

Yine aynı yönde, sosyalizmin teorisyenlerini, kökenleri ne olursa olsun. "mülk sahibi sınıfların ... temsilcileri" olarak görmek mümkün değildir. Ayrıca, "eğitim görmüş" insanlarla aydınları özdeşleştiren formülasyon da aydın kavramının özgüllüğünü silen bir yaklaşımdır. Lenin'in

---

Türkçe'de yayınlanmıştır: bk. "Lenin, Trotskiy ve Parti", **Sınıf Bilinci,** 14, Ocak 1994. Okuyucu Türkçe'de bu ayrımı ve aydınlara ilişkin yaklaşımın reddini, Geras'ın dışında iki başka kaynakta daha bulabilir. Bunlardan ilki, Molyneux'nün, İngilizce aslı Norman Geras'ın metniyle aynı dönemde (1978'de) yayınlanmış olan **Marxism and the Party** (Türkçesi **Marksizm ve Parti** başlığıyla 1991'de yayınlandı – bk. Yukarıda 32 sayılı dipnot) kitabındadır (bk. A.g.y., s. 45-50). İkincisi ise Orhan Dilber'in **Sınıf Bilinci**'nde yer alan bir yazısında bulunabilir. Dilber hiçbir kaynak göstermeksizin, **Ne Yapmalı?**'da "dışarıdan" kavramının iki ayrı içerikle kullanıldığına dikkat çekiyor. ("Marx'tan IV. Enternasyonal'e Devrimci Örgüt Anlayışı - 1", **Sınıf Bilinci,** 3, Aralık 1988, s. 121-122.)

43. Aktaran Molyneux, a.g.y., s. 49.

(bir bölümü bu fikri ilk dile getiren Kautsky'den devralınmış) bu formülasyonları elbette kabul edilemez, ama tezde yanlış olmayan bir tek şey vardır, o da eleştiricilerin reddettiği şey, yani tezin kendisi, özünü oluşturan önerme.

Bunu anlamak için Lenin'in (ve Kautsky'in) aydınları işin içine **neden** soktuğunu hatırlamak gerekiyor. Bu sorunun cevabı açıktır: proleterlerin komünist bilince kavuşabilmesi için gerekli olan "sosyalizm teorisi" işçi sınıfının dışında, aydınlar tarafından geliştirilmiştir de ondan! Yani, aydınların rolü, burjuva olup olmadıkları, teoriyi işçi sınıfı mücadelelerinden doğrudan mı türettikleri yoksa daha dolaylı bir biçimde mi geliştirdikleri soruları önemli değildir. Çünkü aydınlar sorunu, yeniden belirteyim, önemlidir ama **türev** bir sorundur. Lenin'in tezini reddeden, bu ayrıntılarla uğraşmak yerine şu iki soruya cevap vermelidir: (1) Marksist teori komünist bilincin (bir biçimde, biçimini tartışmıyoruz) önkoşulu mudur, değil midir? (2) İşçi sınıfının kendi mücadelesi içinde, partiden bağımsız olarak Marksist teoriyi üretmesi ve (veya) özümsemesi mümkün müdür? İkinci soru ideolojik ya da politik bir soru değil, ampirik bir sorudur ve cevabı açıktır: kapitalist işbölümü, işçi sınıfının kendi başına böyle bir görevin altından kalkamayacağını gösterir ve Marksizmin bütün tarihi, işçi aydınların ancak aktarıcı ve popülerleştirici bir rolü üstlenebildiklerini kanıtlar. İlk soru ise teorik, politik ve ideolojik unsurlar içeren bir sorudur. Bu sorunun başkaları için doğ-

ru cevabı ne olursa olsun, bir nokta açıktır: Marksistler bu soruya olumlu cevap vereceklerdir. Öyleyse, Lenin'in "dışarıdan bilinç" tezinin Marksist teoriye ya da bilime ilişkin (berraklaştırılmış) formülasyonu bütün Marksistler için reddedilemez bir tezdir. **Eğer Marksizm "bilimsel sosyalizm" ise, Leninist "dışarıdan bilinç" teorisi doğrudur.**

Dolayısıyla, Geras'ın ve Molyneux'nün "dışarıdan" kavramının Lenin'de iki farklı biçimde tanımlandığı görüşü doğrudur, ama bu iki tanımdan aydınlarla ilgili olanın yanlış olduğu iddiası kabul edilemez. Gerçekte, bu tanım, görünürdeki bütün sakıncalarına rağmen, Leninist parti teorisi açısından öteki tanımdan daha önemli, daha vazgeçilmezdir. Çünkü bir kez bu tanımdan vazgeçilirse, komünist programla Marksist bilimin, devrimci programla Marksist teorinin Lenin'deki kopmaz bağı çözülmüş, hareketin revizyonizm, reformizm ve oportünizme doğru başını alıp gitmesinin yolu açılmış olur. Ancak Lenin'in sıkı formülasyonudur ki, Marksist teori ile devrimci pratiği ayrılmaz biçimde birbirine bağlar.

Eklemek gerekir mi: burada sözü edilen bilim ve teori, yukarıda tekrar tekrar belirtildiği gibi, yanılmaz bir teori değildir; pratik tarafından sürekli sınanır; yeni oluşum ve gelişmelere açıktır ve bu yenilikler ışığında kendine toplu halde çeki düzen vermeye hazırdır. Bu yüzden, teori ile pratiğin sentez türü bir birliğinin mekânı olan partinin, te-

orinin istibdadı altında inleyeceğinden korkmamak gerekir. Lenin'in teorisini pratiğin ışığında nasıl yeniden düzenlediğini gördük. Elbette, teorinin donması, kemikleşmesi, kendini yenilememesi tehlikesi vardır. Ama tarihte dogmatizmi yüzünden çöktüğü sanılan partilerin çoğu, **başka nedenlerle muhafazakârlaştıkları** için dogmatikliğe mahkum olmuşlardı. Dogmatizm bir partinin gerilemesinde ender olarak **bağımsız** bir rol oynamıştır. Ama bilimin yol göstericiliğinden yoksunluk, Türkiye solunun bir bölümü de dahil olmak üzere, birçok devrimci harekete büyük yenilgilere, giderek yok olmaya mal olmuştur.

Nihayet ekleyelim ki, işçilerin bilimle donanması, üniversite sıralarında teorik çalışma yapan aydın adaylarınınki gibi olmaz. Devrimci parti bir mücadele örgütüdür. Teori (bazı büyük tartışmalar dışında) parti hayatına program, strateji ve taktikler dolayımıyla tercüme edilir. İşte bu yüzdendir ki, program ve politik kararlar, Marksist teori ile pratiğin birliğinin mücadele içindeki odağı niteliğini taşır.

3. Politikanın özgüllüğü

Ne Yapmalı?'nın "dışarıdan bilinç" kavramına ilişkin ikinci bir tanımı olduğu biliniyor. Bu ikinci tanım bilimin ya da aydınların komünist hareketle ilişkisini ele almaz, içeriği doğrudan doğruya politikanın özgüllüğü ile ilgilidir. Tanımı kısaca aktaralım:

> Politik sınıf bilinci işçilere **ancak dışarıdan** getirilebilir, yani ekonomik mücadelenin dışından, işçilerle işverenlerin ilişkileri alanının dışından.[44]

Lenin bu yaklaşım aracılığıyla, Marksizmin sığ, indirgemeci bir yorumuna karşı savaş açar. Lenin'in burada tartıştığı yorum elbette yüzyıl başında Rusya'da ortaya çıkmış olan ve Ekonomizm olarak anılan akımın yorumudur. Ama tarih bu yorumun Ekonomizm'e özgü olmadığını, işçi sınıfı hareketinin gelişmesi içinde birçok ülkede yeniden ve yeniden ortaya çıktığını kanıtlamıştır. Sözkonusu yorumun üç boyutu vardır: politikayı ekonominin diyalektik-olmayan, doğrusal bir ifadesi olarak ele almak; yalnızca işçi sınıfının sorunları üzerinde yoğunlaşmak (yani **uvriyerizm**); bunun sonucunda işçi sınıfının bütün toplumun kurtuluşunun öncüsü haline gelmesi olanağını terkederek sınıfı kendi dar çıkarlarıyla oyalamak **(korporatizm).**

---

44. **Ne Yapmalı?, CW** 5, s. 422. Vurgu Lenin'in.

Nedir bu yorumun o gün Rusya'da aldığı biçim? Ekonomizmin sözcülerine kulak verelim: "İşçi sınıfının politik mücadelesi, ekonomik mücadelenin sadece en gelişkin, en geniş ve en etkili biçimidir." "Sosyal Demokratlar şimdi ekonomik mücadelenin kendisine mümkün olduğu ölçüde politik bir karakter kazandırmak göreviyle karşı karşıyadır." Ve nihayet en çıplağı: "Politika her zaman ekonomiyi itaatkâr biçimde izler."[45] Lenin ekonomiyle politika arasındaki ilişkinin bu biçimde formüle edilmesini "ekonomik maddeciliğin kaba vülgarizasyonu" olarak niteler ve gerici bir bakış açısı olarak mahkûm eder.[46] Neden? Politika Lenin için ekonominin bir ifade tarzı, başka bir bağlamda kullandığı ifadeyle "ekonominin yoğunlaşması" değil midir? Elbette öyledir. Ama devlet ve politika ile ekonomi arasında **dolayımlanmış,** yani **diyalektik** bir ilişki vardır. Politikanın içeriği ekonomidir ama bu içerik bu biçimdeki ifadesini, suyun içinde kırılan imge misali, çarpık biçimde bulur. Ekonomiden politikaya geçiş içinde biçimler bir başkalaşıma, bir dönüşüme uğrar.[47] Sözde maddeci

45. Aktaran: Lenin, **Ne Yapmalı?**, a.g.y., s. 401 ve 381.

46. A.g.y., s. 381.

47. Burjuva toplumunda politik üstyapının ekonomiyle ilişkisinin, başta dolaşım alanı ve hukuk olmak üzere ne tür dolayımlardan geçerek biçimlendiğine ilişkin olarak bk. Gülnur Savran, **Sivil Toplum ve Ötesi. Rousseau, Hegel, Marx**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1987, III. Kısım.

bir tavırla burjuva politikasını, ekonomik alanda burjuvaziyle proletarya arasındaki ilişkiden doğrudan, birebir bir izdüşüm gibi, ekonomik ilişkinin en uç bir ifadesi gibi türetmeye çalışanların unuttuğu basit bir **maddi** gerçek vardır: toplum sadece burjuvazi-proletarya ilişkisinden ibaret değildir. Toplum, içinde birçok toplumsal grubun birbiriyle ilişkiye girdiği, sadece burjuvazi ile proletarya dışındaki sınıf ve katmanların (büyük toprak sahipleri, köy ve kent küçük burjuvazisi, köy ve kent yoksulları, lumpenproletarya vb. vb.) değil, ulusal, etnik, cinsiyetler arası, dinsel vb. çeşitli grupların birbiriyle ilişki ve çelişki içinde yaşadıkları bir karmaşık yumaktır. Burjuva toplumunun, sermayenin ve hakimiyetinin yeniden üretiminin güvencesi olarak devlet, **bütün** bu ilişki ve çelişkileri bir biçimde ele alan ve belirli bir statüye yerleştiren bir güç olmak zorundadır.

Örneğin, bütün uluslardan proleterlerin burjuvaziye tâbi bir varlık tarzını sürdürmesinin güvence altında tutulmasını, aynı zamanda belirli ulusal ya da etnik grupların hakim ulus tarafından sulta altına alınmasını da güvence altına almaya çalışır. (TC devletinin Kürtlerle ilişkisini tanıyan biri için bu teorik sonuca varmak zor olmasa gerek.) Örneğin, yasalarıyla, polisiyle, eğitimiyle vb. kadınların erkekler tarafından ezilmesini sürdürecek önlemler alır. Örneğin belirli dinsel grupların başkaları karşısındaki hakimiyetini (Türkiye'de Sünni İslamın Aleviler, öteki din-

sel gruplar ve ateistler karşısındaki üstün konumunu) yeniden üretir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür ama bir şey çıplak biçimde ortadadır: devlet, burjuvazinin proletarya üzerindeki hakimiyetinin bir aracıdır, ama **ondan ibaret değildir.**

Bunun anlamı açıktır: devlet iktidarına ilişkin herhangi bir mücadeleye girmek demek, bütün bu ilişkileri ve bunların politika alanında aldığı biçimleri (hukuk, baskı, eğitim, ittifaklar vb. vb.) bütün karmaşıklığı içinde kavramak demektir. Yani politik ilişkiler hiç de burjuvazi ile proletarya arasındaki ekonomik ilişkinin "sadece" en gelişkin vb. biçimi değildir. Çok daha karmaşık etkenlerin etkisi altında belirlenmiş bir ilişkiler ağı sözkonusudur. Bu yüzden de, politik mücadelenin mantığı, ekonomik alandaki mücadeleden çok farklıdır, çok daha karmaşıktır, oraya indirgenmesi mümkün değildir.

İşte Lenin politikanın özgüllüğünü bu maddeci tahlile, politikanın daha karmaşık ve dolayısıyla daha somut bir alan olarak kavranmasına dayandırır. Bakın bu konuda ne diyor Lenin:

> Sosyal Demokrasi işçi sınıfını sadece verilmiş bir işverenler grubu karşısında değil, **modern toplumun bütün sınıfları ve örgütlü bir güç olarak devlet** karşısında temsil eder. Bundan çıkan sonuç şudur: Sosyal Demokratlar sadece kendilerini ekonomik mücadeleyle sınırlamamalı de-

> mek bile yetmez, ekonomik teşhirin örgütlenmesinin, faaliyetlerinin hakim yönü olmasına da izin vermemelidirler.[48]

Burada Marksizmin indirgemeci olmayan, diyalektik bir uygulamasıyla karşı karşıyayız. Kimse sınıf politikası konusunda Lenin kadar ısrarcı olmamıştır ve olamaz. Ama tam da aynı Lenin, sınıf politikasının toplumun bütün karmaşıklığını kucaklaması gerektiğini, modern toplumun bütün ilişkilerini göz önüne almasının zorunlu olduğunu vurgular. İşte bu yüzdendir ki, **politik** bir karakter taşıyan sınıf bilinci, "dışarıdan" taşınmak zorundadır. Lenin'in "dışarıdan bilinç" kavramına getirdiği ikinci tanımı içeren alıntının devamına da göz atalım:

> Politik sınıf bilinci işçilere **ancak dışarıdan** getirilebilir, yani ekonomik mücadelenin dışından, işçilerle işverenler arasındaki ilişkiler alanının dışından. Bu bilginin kazanılabileceği tek alan, **bütün** sınıfların ve katmanların devletle ve hükümetle ilişkilerinin alanıdır, **bütün** sınıfların karşılıklı ilişkilerinin alanıdır.[49]

Politikanın özgüllüğü konusundaki bu vurgu, ifadesini, mücadelede alınması gereken tavırda da bulur. Marksizmin modern toplumun temel çelişkisini burjuvazi ile pro-

48. **Ne Yapmalı?**, s. 400. Altını ben çizdim.
49. A.g.y., s. 422. Vurgular Lenin'in.

letarya ilişkisinde bulması ve toplumun bir bütün olarak kurtuluşunu proletaryanın burjuvaziye karşı zaferine bağlaması, indirgemeci yaklaşımı burjuvaziye karşı mücadelede bütün dikkatini işçi sınıfıyla sınırlamaya iter. Bu yaklaşımda, işçi sınıfı dışındaki bütün toplumsal gruplar ve katmanlar önemini yitirmeye başlar, bu grupların ezilmesine karşı tavır ise iki biçimden birini alır: ya bu tür ezilme önemli değildir, hatta buna karşı mücadele etmek, **mücadele tarzından ve sloganlardan bağımsız olarak**, "burjuva" ya da "küçük burjuva" bir tavırdır ("burjuva feminizmi", "burjuva milliyetçiliği" ve bütün öteki tanıdık etiketler!); ya da bunlar önemlidir, ama ah işçi sınıfı bir iktidara geçsin, bütün bunlar otomatik biçimde, kendiliğinden ortadan kalkacaktır; şimdilik bunlarla uğraşmak ise "hedef saptırmak" olur. Üstelik bu yaklaşım sadece Ekonomizm gibi oportünist, reformist akımlarda değil, devrimci ya da ortayolcu akımlarda da sık sık görülür. Hangi akımda görülürse görülsün, bu **Marksizm değil uvriyerizmdir**. Lenin bu yaklaşıma şiddetle karşı çıkar:

> İşçilere politik olarak ezilmekte olduklarını açıklamak yeterli değildir (...) **Bu** ezilmenin her somut örneğine ilişkin ajitasyon yürütülmelidir (...) Bu ezilme toplumun çok farklı sınıflarını etkilediği ölçüde, hayatın ve faaliyetin en değişik alanlarında (mesleki, medeni haklara ilişkin, kişisel, aileye ilişkin, dinsel, bilimsel vb. vb.) ortaya

> çıktığı ölçüde, otokrasinin **bütün yönleriyle politik teşhirinin** örgütlenmesine **girişemediğimiz** takdirde, işçilerin politik bilincini geliştirme **görevimizi yerine getiriyor olmayacağımız** açık değil midir?[50]

Bu alıntı hızla okunup geçilmemeli, çünkü buradaki kelimelerde kocaman bir dünya yatıyor. Onyıllar boyu Marksizm olarak resmi geçit yapan uvriyerizm ile gerçek devrimci Marksizm arasındaki uçurum burada gözle görünür oluyor. Birincisi, Lenin'in küçücük "bu" sözcüğünün altını çizmesi boşuna değil. Şunu vurgulamaya çalışıyor: toplumun içindeki gruplar arasındaki ilişkilerde birçok ezme-ezilme ilişkisi mevcuttur; ama devletin politik olarak çeşitli toplumsal grupları ezmesi, ötekilerden kaynaklanmakla birlikte onlara indirgenemeyecek, özgül bir ezme biçimidir. Nitekim Lenin bir önce yapmış olduğum alıntıda da iki tür ilişkiden söz ediyor: sadece "bütün sınıfların karşılıklı ilişkilerinin alanı"ndan değil, ayrıca "bütün sınıfların ve katmanların devletle ve hükümetle ilişkilerinin alanı"ndan. Başka bir şekilde söylersek, Lenin toplumun karmaşıklığının yanısıra, devletin **kendine özgü** bir tarzda çeşitli sınıf, katman ve grupları ezdiğini söylüyor.

İkincisi, **bu** ezme-ezilme ilişkisi hiç de proletaryaya özgü değildir. Devlet, proletaryanın yanısıra "toplumun

50. A.g.y., s. 400-401. Vurgular Lenin'in.

çok farklı sınıflarını" ezer. (Burada Çarlık devletinden söz ediliyor olması, sadece sorunun kapsamını genişletir, yoksa en demokratik burjuva devleti bile proletaryanın dışında "çok farklı sınıfları" ezer.) Dolayısıyla, işçi sınıfı politikasının başka sınıfların devlet karşısındaki konumuna da dikkat etmesi gerekir.

Üçüncüsü, devletin baskısı proletarya üzerinde olsun, öteki sınıflar üzerinde olsun, sadece sınıfsal değildir, sadece ekonomik ilişkilerden kaynaklanmaz. Toplumsal hayatın çok farklı alanlarına yayılır: "mesleki, medeni, kişisel, aileye ilişkin, dinsel, bilimsel" vb. vb. Sabah akşam artıdeğer sömürüsünden başka birşey konuşmayan bir Marksizme karşı Lenin toplumsal yaşamın çok farklı alanlarını proleter politikasının konusu haline getirme mücadelesi içindedir. Bakın bu yaklaşım ne tür şeylerle mücadeleyi gerektiriyor:

> Kırsal bölgelerdeki idareciler ve köylülerin kırbaçlanması (Türkiye'de jandarma dayağı-SS), kentlerde devlet görevlilerinin yolsuzlukları ve polisin "sıradan halka"a muamelesi (Türkiye devrimcilerinin adi vakalarda karakol dayağına vb. duyarsızlığını hatırlayın-SS), kıtlık kurbanlarına karşı mücadele ve halkın aydınlanma ve bilgiye yönelik çabasının bastırılması, vergi haracı ve dini tarikatların uğradığı zulüm, askerlere reva görülen aşağılayıcı muamele ve öğrencilere ve libe-

ral aydınlara yaklaşımda kışla yöntemleri..."[51]

Lenin'e göre ekonomik mücadeleyle "doğrudan" ilişkisi olmayan bütün bu baskı biçimleriyle mücadele edilmelidir. Burada çarpıcı olan, Lenin'in bütün hayatı boyunca en şiddetli biçimde mücadele ettiği "liberal aydınlar" üzerindeki baskıya karşı da mücadele edilmesi gerektiğini belirtmesidir. Bunun daha ötesi de vardır. Lenin, Çarlık'la sınırlı bir çelişkisi olan, yerel eşrafın meclisi gibi işleyen Zemstvo'ların gördüğü baskıya bile karşı çıkmayı Marksist bir politikanın gereği olarak görmüş ve uygulamıştır.[52]

Marksizm değil uvriyerizm dedik. Lenin de aynı kanıdadır:

> İşçi sınıfının dikkatini, gözünü ve bilincini yalnızca ve tek başına, hatta esas olarak, işçi sınıfının kendi üzerinde yoğunlaştıranlar **Sosyal Demokrat değildir**; çünkü işçi sınıfının kendi hakkındaki bilgisi, modern toplumun **bütün** farklı sınıfları arasındaki ilişkilerin yalnızca bütünüyle açık bir teorik kavranışı ile değil, ya da daha doğrusu teorik kavranışından da fazla, politik hayatın deneyimi içinde kazanılmış pratik kavranışıyla ayrılmaz biçimde içiçe geçmiştir.[53]

---

51. A.g.y., s. 402.
52. Ve tabii uvriyeristlerce bu yüzden eleştirilmiştir. Bk. **Ne Yapmalı?** a.g.y., s. 434-36
53. A.g.y., s. 412-13. İlk vurgu benim.

Burada ileri sürülen temel nokta çarpıcıdır: dikkat edilirse Lenin bütün sınıfların göz önüne alınmasını devlet iktidarı sisteminin bilincine varılması için değil, "işçi sınıfının **kendi** hakkındaki bilgisi" için bir önkoşul haline getiriyor. Yani işçi sınıfının bırakın daha ilerisini, kendini anlayabilmesi için bile bu **bütünsel** kavrayışa ihtiyacı vardır. İlk bakışta tuhaf durabilecek bu önermeyi kavrayabilmek için bir adım daha atarak Lenin'in işçi sınıfı politikasının üçüncü yönüne geçmemiz gerekiyor.

Şu ana kadar cevap verilmemiş, daha doğrusu sorulmamış bir soru var. İşçi sınıfının politik bilince kavuşması için devlet sisteminin teorik olarak kavranması gerekebilir çünkü devlet sistemi karmaşık bir sistemdir, başarıya ulaşmak için bu sistemi tanımak gerekir. Ama neden pratikte işçi sınıfı politikası (Marksist devrimci hareket) bütün ezme-ezilme biçimlerini, hem de ajitasyon düzeyinde ele almak zorundadır? Bu sorunun cevabı iki önermede yatar: işçi sınıfının uzun dönemli ve bütünsel çıkarları burjuvazinin iktidarının devrilmesinde yatar, bu bütün Marksizmin temel önermesidir; burjuvazi iktidarını devlet aracılığıyla yalnızca işçi sınıfını değil bütün toplumu yöneterek sürdürdüğüne göre, işçi sınıfı toplumun çoğunluğunu, toplumu onların çıkarlarına uygun biçimde yönetebileceğine **pratik içinde** ikna etme sorunuyla karşı karşıyadır. Yani işçi sınıfı kendi kurtuluşunu sağlayabilmek için toplumun bütün ezilmişlerine önderlik ederek onların kurtuluşunun

da önünü açmak zorundadır. Bu yüzdendir ki, işçi sınıfının **kendine** ilişkin politik bilinci bütün baskı ve ezilme biçimlerine ilişkin bir pratikten geçer. Ancak bütün bu biçimlerle mücadele ederek ezilenleri ve sömürülenleri burjuvazinin hakimiyetinden kurtarırsa, işçi sınıfı kendi kurtuluşunu sağlayacaktır. Yani elde, koşullara göre biri diğerine tercih edilebilecek iki taktik ya da strateji yoktur. İşçi sınıfı ezilenleri kendi etrafına toplayamazsa yenilgiye mahkumdur çünkü devlet sistemini kesin biçimde zayıf düşüremez.

Lenin'in politikasının, devletin özgül karakterinden çıkarttığı bu sonucun Rus Marksizmindeki adı **hegemonya**'dır. Kavram, Menşeviklerin liberal burjuvazinin kuyruğuna takılmasından önce, yaklaşan devrim içinde proletaryaya yüklenen önderlik görevini nitelemek üzere bütün Rus Marksistlerinin ortaklaşa kullandıkları bir kavramdı. Ama Lenin **Ne Yapmalı?**'dan itibaren kavrama burada gördüğümüz özgül içeriği kazandırmıştır. Genel kullanımda "proleter hegemonyası" yalnızca proletaryanın en önde yürümesi ve ötekileri sürüklemesi anlamına geliyordu. Lenin'in kullanımında ise bütün ezilen sınıf, katman ve grupların ezilmesine karşı devletin karşısına dikilerek onları devrime kazanmak gibi yeni bir içeriğe kavuşmuştur. Artık sadece işçi sınıfının öteki sınıflarla vb. ilişkisini tanımlamakla kalmıyordu kavram; aynı zamanda işçi sınıfının bir **politika yapma biçimini** tanımlıyordu. Yani sadece iş-

çi sınıfının önderliğini değil bu önderliğin elde ediliş yöntemini de.

> İşçi sınıfının hegemonyası, bu sınıfın (ve onun temsilcilerinin), halkın başka kesimleri üzerinde, onlara (demokrasinin olduğu yerde) demokrasilerini anti-demokratik bileşenlerden arındırmaları yolunda yardım ederek, her tür burjuva demokrasisinin darlığını ve kısa görüşlülüğünü eleştirerek, "Kadetizm"e (yani liberallerin konuşma ve politikalarının ideolojik bakımdan saptırıcı içeriğine) karşı mücadeleyi sürdürerek kurduğu politik etkidir.[54]

Hegemonya kavramı Lenin'in düşüncesinde karşıtıyla, yani **korporatizm** kavramıyla birlikte tanımlanır. Korporatizm, işçi sınıfının, daha da kötüsü sınıfın içindeki farklı kesimlerin, yalnızca kendi dar çıkarları peşinde koşarak, toplumun bütününün sorunlarına kayıtsız kalması, hatta kendini toplumun geri kalan bölümünden ayırma çabasıdır. Korporatist bir politika elbette mümkündür ve belirli dönemlerde sınıfın belirli kesimlerinin çıkarlarını ilerletmeyi başarabilir de. Ama bu tür başarılar geçici olmak zorundadır ve tanım gereği burjuvazinin işçi sınıfı ve bütün toplum üzerindeki hegemonyasını kabullenmek demektir. Sadece hegemonyayı hedefleyen bir politika devrimci olabilir, ya-

54. "Partimizi Tasfiye Edecek Olanlar" (1911), **CW** 17, s. 79.

ni işçi sınıfının bütününün kurtuluşunu sağlayabilir:

> Çağdaş toplumun tutarlı olarak devrimci olan tek sınıfı niteliğiyle proletarya, bütün halkın tümüyle demokratik bir devrim için mücadelesinin, bütün emekçi ve sömürülen halkın ezenlere ve sömürücülere karşı mücadelesinin önderi olmalıdır. Proletarya ancak, bu proletarya hegemonyası fikrinin bilincinde olduğu ve bunu uygulamaya soktuğu ölçüde devrimcidir.[55]

Başka bir yerde ise korporatizmi şöyle tanımlar Lenin:

> Marksizmin bakış açısından, sınıf, hegemonya fikrini reddettiği ya da buna yeterince önem vermediği sürece bir sınıf değildir, ya da henüz bir sınıf değildir; bir loncadır, ya da çeşitli loncaların bir toplamıdır.[56]

Nihayet Komünist Enternasyonal daha ilk kongresinde hegemonya-korporatizm ikilisini, proletaryanın iki farklı politikasını birbirinden ayırmak için kullanmıştır.

> Proletarya ancak kendini dar bir korporatizm sınırları içine hapsetmediği, toplumsal yaşamın

55. "Rus Sosyal Demokrat Hareketinde Reformizm" (1911), **CW** 17, s. 232-33.

56. "Marksizm ve Naşa Zarya" (1911), **CW** 17, s. 57. Korporatizm sözcüğü, Batı dillerinde "lonca" anlamına gelen "korporasyon" sözcüğünden türer.

her olgusunda ve alanında bütün emekçi ve sömürülen halkın rehberi gibi davrandığı ölçüde devrimci bir sınıf haline gelir (...) Kendini kendi özel lonca türü çıkarlarıyla ve burjuva toplumu içindeki durumunu düzeltme çabalarıyla (bunlar bazan gayet tatmin edici sonuçlar verebilir) sınırlarsa, sanayi proletaryası, insanlığı kapitalizmin ve savaşın boyunduruğundan kurtarma misyonunu yerine getiremez.[57]

57. Aktaran: P. Anderson, "The Antinomies of Antonio Gramsci", **New Left Review**, 100, Kasım 1976-Ocak 1977, s. 18. (Türkçesi: **Antonio Gramsci**, çev. Tarık Günersel, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1988.) Daha genel olarak hegemonya kavramının Rus Marksizminin tarihindeki yerine ilişkin referanslar için Anderson'un mükemmel özetine borçluyum.

4. Otomatizmin reddi

"Politika her zaman itaatkâr biçimde ekonomiyi izler." Rus Ekonomistlerinden yukarıda yaptığımız bu alıntıda dile gelen anlayış, Lenin'in hayatı boyunca mücadele ettiği anlayış olmuştur. Bunda elbette Lenin'in politikanın özgüllüğü konusundaki görüşü önemli bir rol oynamıştır ama gerçekte politikaya ilişkin bu vurgu, daha genel bir metodolojik bakışaçısıyla birleşir, ya da daha doğrusu onun bir ürünüdür.

Lenin, Marksizmde öz-biçim diyalektiğini pek az Marksistin kavrayabildiği bir derinlikle sindirmiştir. Bu diyalektiği, ekonomi ile politikanın ilişkisini tartışırken kullandığımız terimlerle açıklamaya çalışırsak, her olgusal biçimin bir özü ifade ettiğini, ama ancak altüst olmuş ve çarpık biçimde ifade ettiğini söyleyebiliriz. Sorunu tersinden ifade edersek, her öz, tanım gereği kendini bir olgusal biçim olarak ortaya koyar. Bu olgusal biçim, elbette ifade ettiği ve cisimleştirdiği öze oranla daha az önemlidir. Gerçek ilişkileri her zaman öz ifade eder; biçim dönüşüme uğradığı, başkalaşım geçirdiği için gerçek ilişkiyi doğru biçimde ortaya koymak bir yana, çoğu zaman gerçekliği başaşağı biçimde yansıtır. Dolayısıyla, olgusal biçimler esas değildir ve aynı zamanda yanıltıcı olabilirler. Ama bütün bunlar bir gerçeği değiştirmez: her özün kendini ortaya koymak için mutlaka yakın ya da daha dolayımlı olgusal

biçimlere ihtiyacı vardır. Hiçbir biçimin varlığı basit bir hayal değildir. Biçimler gerçek ilişkileri perdeler, ama perdenin kendisi bütün ilişkinin karakterini yeniden biçimlendirir. **Her ilişki ancak olgusal biçimlerle birlikte tamamlanır.**

Öz-biçim diyalektiğinin bu niteliği, yani özün tamamlanmış halini ancak biçimle birlikte bulması, bu diyalektiğin her uğrağının, her bir dolayımın nihai sonuçta bir etkisi olduğu anlamına gelir. Başka bir biçimde söylenirse, hiçbir öz biçimlerden bağımsız olarak gelişemez, biçimler alanında bir tıkanma özün gelişiminin önünü kapayabilir. Özsel ilişkinin taşıdığı dinamik, özün büründüğü biçimler tarafından boğulabilir. Söz konusu dinamiğin salt bir potansiyel olmaktan çıkıp gerçekliğin somut bir parçası haline gelebilmesi için, biçimler dünyasında da bu dinamiğin önünü açacak bir takım değişimlerin yaşanması gerekir.

Marksizm için temel kabul edilecek dinamiklerden bir örnek verelim. Kapitalist toplumda burjuvaziyle proletarya arasında varolan antagonistik çelişki, proletaryanın burjuva sistemini devirerek yeni bir toplumun inşasının yolunu açmasının dinamiğini oluşturan belirleyici çelişkidir. Kapitalizmin gelişmesi içinde proletaryanın sayıca büyümesi, giderek daha büyük ölçekli üretimde daha toplumsallaşmış ilişkiler içinde sınıf dayanışmasına girmesi, bu dinamiğin gücünü arttırır. Üstelik, kapitalizmin ekonomik, politik, askeri vb. alanlarda yaşadığı krizler, dönem

dönem burjuvazinin hakimiyet sisteminin dengesini bozarak bu iki sınıfın açık bir mücadele içinde karşı karşıya gelmesinin temelini de hazırlar. Bu yüzden er ya da geç sistemin şu ya da bu kesiminde devrimci durumların patlak vermesi de mümkündür. Ama ekonominin ve sınıfsal çelişkilerin bu dinamiği, politik alanda buna paralel olarak, bir ölçüde bu alana özgü dinamiklerle belirlenen bir takım gelişmelere yol açmamışsa ve bu gelişmeler sonucunda gerekli politik müdahaleler yapılmıyorsa, sözkonusu devrimci dinamikler, muazzam bir enerjinin boşa harcanması gibi, sonuçta sönüp gidecektir. Yani: ekonomiden kaynaklanan dinamikler kendilerine uygun politik biçimler bulamadığı taktirde tamamlanamaz. Özsel ilişkilerin yarattığı dinamiğin gerçekleşmesini sağlayacak hiçbir otomatizm yoktur. Kısacası, "politika her zaman ekonomiyi itaatkâr olarak" **izlemez!**

Lenin'in proleter politikası ve partisi konusunda verdiği bütün mücadelenin, partinin çeşitli konularda benimsemesi gereken politik yaklaşım konusundaki bütün önerilerinin arka planında bu metodolojik anlayış, yani **her türlü otomatizmin reddi** yatar. Sosyoekonomik süreçlerde hiçbir otomatizmin varolmaması, devrimci özneyi (proletarya karşısında sınıfın öncüsü, henüz örgütlenmemiş öncü karşısında parti, partinin karşısında önderlik) her an, koşulların **nasıl ileriye götürülebileceğini** ve nihai olarak **nasıl tamamlanabileceğini** ortaya koyma göreviyle karşı karşı-

ya bırakır. Yani her an "nasıl başlamalı?" ve "ne yapmalı?"[58] Açıktır ki, Marksist diyalektikte otomatizmin reddi, politikada ifadesini, kendiliğinden gelişmelerin akıntısına bırakmanın rehavetinin reddinde bulmaktadır.

Lenin'in bu konudaki mücadelesinin çok çeşitli örneklerini vermek mümkündür. Bir kere, Ekonomizmle mücadele döneminde Lenin'in başlıca tartışma alanlarından biri, partinin önceden belirlenmiş bilinçli bir stratejik plan benimsemesini gerektirip gerektirmediği konusundaydı. Ekonomizm, **İskra**'nın "plana dayalı strateji"[59] önerisini reddediyor ve "sürece dayalı strateji" kavramını öne sürüyordu. Ekonomistlerin bu kavramı, stratejinin "Partinin görevlerinin Partinin kendi gelişmesi ile birlikte gelişeceği" fikrine dayanıyordu. Bunun temelinde ise şu anlayış yer alıyordu: "Devrimci Sosyal Demokrat'ın görevi bilinçli çalışmayla nesnel gelişmeyi **hızlandırmaktır**..."[60] Görüldüğü gibi Ekonomizmin anlayışında nesnel gelişme kendiliğinden belirli bir yönde evrilir, proletaryâ politikasının görevi ise yalnızca bunu hızlandırmaktır. Vülger, kaba bir Marksizm literatüründen çok alışık olduğumuz bu

58. "Nasıl Başlamalı?" (1901), Lenin'in **İskra**'nın 4. sayısında yayınlanmış bir makalesinin başlığıdır. (**CW** 5, s. 13-24.)

59. O dönemde "strateji" sözcüğü yerine "taktik" sözcüğü kullanılıyordu. Dolayısıyla, Lenin'in metinlerinde bu kavramlar "plana dayalı taktik" ve "sürece dayalı taktik" biçiminde geçer.

60. Aktaran Lenin: **Ne Yapmalı?**, a.g.y., s. 391, 393.

"hızlandırma" kavramının ima ettiği şey açıktır: proleter politikası özdeki dinamiği sadık biçimde izler çünkü politika alanında **hiçbir özgül görev yoktur**. Lenin'in "plana dayalı strateji" anlayışı tam da bunu yadsıyordu.

Otomatizmin reddi konusunda ikinci örnek, ayaklanma teorisi konusudur. Menşevikler 1905'ten itibaren ayaklanmanın devrimci yükselişin kendi seyri içinde, kendiliğinden gelişerek zafere ulaşacağını savunmuşlardır. Deutscher'in anlatımıyla, 1905 devrimi esnasında, "Menşevikler, daha geniş anlamda devrim gibi, silahlı ayaklanmanın da örgütlenemeyeceğini, halkın isyanının büyümesiyle birlikte kendiliğinden geleceğini söyleyerek, beklemeye geçtiler."[61]

Bu anlayış tam bir sosyoekonomik otomatizm varsayımı üzerinde yerleşir. Oysa Lenin'in bütün stratejisi, devrimci parti konusundaki bütün ısrarı ve ayaklanma konusunda bütün söyledikleri bu tür bir otomatizmin reddinden hareket eder. Kitlelerin burjuva devletine en hırslı, en yıkıcı saldırıları bile, iktidarın kendiliğinden alınmasını olanaklı kılmaz. Bu özün, bu içeriğin yarattığı dinamiğin, somut bir gerçeklik haline dönüşmesi için ona uygun bir biçim **yaratmak** gerekir. Bu biçim silahlı ayaklanmadır.

Marksist diyalektiğin doğru kavranışının öz (ya da içerik) ile biçim arasındaki ilişkilerin doğru biçimde ele alınışıyla ilişkisine yukarıda değinmiştim. Lenin'in örgütlen-

61. Deutscher, a.g.y., s. 119.

menin yakıcı önemi konusunda verdiği teorik mücadelede kullandığı bir argümanın, sorunu tam da bu terimlerle ifade ettiği için dikkatle incelenmesi gerekir. Bilindiği gibi, **İskra**'da Ekonomistlere karşı mücadelede Lenin'le aynı fikirleri paylaşan Menşevik önderler, 1903 ayrılığından sonra adım adım eskiden sert biçimde eleştirdikleri Ekonomizm'e yaklaşmaya başlarlar. Bunun bir ifadesi yaklaşan devrimde önderliği liberal burjuvaziye teslim etmekse, bir başka ifadesi de örgütlenme faaliyetini küçümsemeye başlamak olur. Akselrod'un başlattığı ve bütün Menşeviklere yayılan bir anlayışa göre, program ve strateji örgütlenmeden daha önemlidir, çünkü bu ikisi örgütün faaliyetinin içeriğini oluşturur ve içerik biçimden daha önemlidir. "Bir örgütün hayatiyeti, harekete aktarabildiği içeriğin miktarı ve değeriyle düz orantılıdır."[62] Buradan Menşevikler örgütlenmenin kendi içinde bir değer taşımadığı, herşeyin çözümü olmadığı gibi sonuçlar çıkararak Lenin'i örgütlenme sorunlarına aşırı önem vermekle suçlarlar.

Lenin'in program ve strateji sorunlarını küçümsemekle suçlanmasının mümkün olmadığını, Rus Marksizminin tarihiyle en ufak bir tanışıklığı olan herkes bilir. Öyleyse bu tartışmanın anlamı nedir? Menşevizm, Lenin'in "plana dayalı örgütlenme" anlayışı yerine "sürece dayalı örgütlenme" anlayışını benimsemekte, yani örgütlenmeyi oto-

62. Aktaran Lenin: **Bir Adım İleri, İki Adım Geri, CW** 7, s. 383-84.

matiğe bağlamaktadır. Lenin'in bu otomatizme verdiği cevap, burada yapmakta olduğumuz tartışmaya berraklık getirir:

> Program elbette stratejiden daha önemlidir, strateji de örgütten. Alfabe etimolojiden daha önemlidir, etimoloji de sentakstan –ama sentaks sınavından kaldıktan sonra, çaktığı için böbürlenen ve kabaran biri hakkında ne derdik? Çalışmamızın örgütlenmesinin çalışmanın içeriğinden geride olması zayıf noktamızı teşkil ediyor (...) **Biçimin topal ve gelişmemiş karakteri, içeriğin daha ileriye doğru gelişmesinde herhangi bir ciddi adımın atılmasını olanaksız kılıyor...**[63]

Altı çizili cümle, Lenin'in Marksizmini rakiplerininkinden keskin biçimde ayırıyor: Menşevikler (ve yirminci yüzyıl boyunca birçok akım) içeriğin kendiliğinden, otomatik olarak biçim sorunlarının da çözümünü sağlayacağını savunur ve pratiklerini bu anlayış üzerine yerleştirirken, Lenin içerikten biçime doğrusal bir gelişme olmadığını, biçimin sorunlarının içerik tarafından otomatik biçimde çözülmek bir yana, içeriğin daha ileri gelişmesini engellemesinin bile mümkün olduğunu ortaya koyuyor.

Bu tartışmaya son verirken, öz (içerik) ile biçim arasındaki çelişik ilişki temelinde, Lenin'in otomatizmi yalnız

63. Aynı yerde, s, 384, 388. Altını ben çizdim.

örgütsel sorunlarda değil programatik ve politik sorunlarda da reddettiğini hatırlayalım. En çarpıcı örnek ulusal sorun alanından verilebilir. Bütün Marksistler sosyalizmin dünya ekonomisinin bütünleşmesi temelinde ulusal düşmanlıkları aşacağını, dolayısıyla ulusal sorunun sosyalizmde kendiliğinden çözüleceğini varsaymışlardır. Bir sosyoekonomik gelişme, bir öz (içerik), bir biçimin, yani ulusların kaynaşmasının otomatik anahtarı sayılmıştır. Klasik Marksistler arasında sadece Lenin, sosyoekonomik gelişmenin, hatta proletarya iktidarının iyi niyetinin bu sorunu kendi başına çözmeye yetmeyeceğini vurgulamış ve şu soruyu ortaya atmıştır:

> ...biz Sosyal Demokratlar ulusal baskıyı **nasıl** ortadan kaldıracağız? (...) Ekonomik devrim, politik baskının her türünü ortadan kaldırmak için gerekli önkoşulları yaratacaktır. Tam da bu nedenle herşeyi ekonomik devrime indirgemek yanlıştır. Çünkü soru şudur: ulusal baskı **nasıl** ortadan kaldırılacaktır?[64]

"Nasıl?" Anahtar soru yine karşımıza çıkıyor. Çünkü hiçbir şey otomatik olarak çözülmez. Herşeyi sosyalist devrime indirgemek yanlıştır, çünkü sosyalist devrim sa-

64. **Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm,** Koral Yayınları, İstanbul, 1991, s. 86. Vurgular Lenin'indir.

dece çözümün **önkoşullarını** verir, **kendisini** değil. Bu yüzdendir ki, Lenin'in ulusal soruna ilişkin sorunsalı bütün Marksizminkinden farklıdır: ulusal sorunu doğrudan doğruya sosyalist devrimin ve proletarya diktatörlüğünün bir sorunu olarak ele alır.[65]

Bu bölümü açık bir önermeyle bitirelim: Marksizme yirminci yüzyıl boyunca hakim olmuş her türlü indirgemeci, kaba determinist ve objektivist yoruma karşı, Leninizm aşısı taze bir havayı, zenginliği ve canlanmayı seçmek demektir.

65. Bu konuyu daha önce ayrıntılı olarak incelemiştim. İlgili okuyucu şu kaynağa başvurabilir: S. Savran, "Globalizm, Milliyetçilik, Enternasyonalizm", **Onbirinci Tez**, 12, 1992, özellikle s. 87-100.

5. Gerçekliğin somutluğu ve karmaşıklığı

"Soyut gerçeklik diye birşey yoktur. Gerçeklik her zaman somuttur."[66] "...diyalektiğin ABC'si...bize soyut gerçeklik diye birşeyin olmadığını, gerçekliğin her zaman somut olduğunu söyler."[67] Lenin'in yazıları gerçekliğin somut karakteri üzerine bu tür hatırlatmalarla doludur. Marksizm genel eğilimleri belirlemekle yetinmez; bu genel eğilimlerin zaman ve mekânın somut koşulları altında nasıl değişikliklerden geçerek, hangi karmaşık ek faktörler tarafından değişime uğratılarak hangi somut biçim altında ortaya çıktığını da kavramak zorundadır.

Somutluk konusundaki bu vurgunun önemi, birinci olarak, bir tür Marksizmin, temel çelişkilerden hareket etmekle birlikte, daha ileri gitmek yerine o noktadan bir adım ileri atmamakta direnmesinden kaynaklanır. Bu bakış açısı, kapitalist toplumun anatomisi ile fizyonomisini birbirine karıştırır: kapitalist topluma rengini veren ve bütün ilişki ve süreçlerine tarihsel bakımdan özgül bir nitelik kazandıran sermaye-emek çelişkisi, bu önemden dolayı dikkatlerin yoğunlaştığı tek konu haline gelir. Buradan ha-

66. **İki Taktik, CW** 9, s. 86.
67. "Bir Adım İleri, İki Adım Geri. Rosa Luxemburg'a Cevap", **CW** 7, s. 476.

reketle sosyalist devrim, işçi sınıfının arı bir devrimci bilinçle teçhiz edilmiş halde, sosyalist devrim şiarı altında burjuvazinin kalelerine saldırdığı, başka hiçbir toplumsal gücün ve çelişkinin tabloyu bulandırmadığı bir laboratuar vakası olarak tahayyül edilir. Oysa, kapitalist toplumun anatomisini gerçekten sermaye-emek çelişkisi belirler ama toplumun dış görünümü, fizyonomisi çok başka ve karmaşık etkenlerin etkisi altında biçimlenir. Dolayısıyla devrim hiçbr zaman bir yanında salt sosyalist proletaryanın, bir yanında sadece burjuvazinin bütününün yer aldığı ve başka toplumsal güçlerin varlığı ile karmaşıklaşmamış bir tablo sunmayacaktır. Örneğin Lenin kendi çağının sosyalist devrimini şu terimlerle tanımlar:

> Sosyal devrim ancak, gelişmiş ülkelerde proletaryanın burjuvaziye karşı iç savaşının, gelişmemiş, geri ve ezilen ülkelerin ulusal kurtuluş hareketi de dahil olmak üzere, bütün bir demokratik ve devrimci hareketler **dizisiyle** birleştiği bir devir biçiminde ortaya çıkabilir.[68]

Lenin'in buradan vardığı sonuç açıktır:

> Her kim "arı" bir toplumsal devrim bekliyorsa, böyle bir devrimi görmek ona kısmet olmaya-

68. **Emperyalist Ekonomizm**, a.g.y., s. 68.

caktır.[69]

Lenin, her türlü uzlaşmayı ilke olarak reddeden sol komünizme, devrimci hareketin yolunun zigzaksız ve arı biçimde gelişeceği varsayımından dolayı sert bir eleştiri yöneltir. Devrimci hareket hiçbir karmaşık duruma cevap vermeden, bir Rus deyiminde söylendiği gibi "Nevski bulvarında yürür gibi" arı, katıksız politikalarla ilerleyemez:

> Her kim işçilere ortaya çıkabilecek her olumsal durumda önceden hazır çözümler sağlayan bir reçeteyi sunuyorsa, ya da devrimci proletaryanın politikasının güç ve karmaşık durumlarla karşılaşmayacağını vaad ediyorsa, o bir şarlatandır.[70]

Lenin'in somutluk ve karmaşıklık vurgusunun ikinci önemli yanı, soyut ve sözde ilkeci bir devrimci politika anlayışına karşıt olarak, devrimci politikaların her zaman somut zaman ve mekânın belirlediği somut koşullar ışığında değerlendirilmesi gereğini hatırlatmasıdır. Bu konuda verilebilecek örnekler bir makalenin sınırlarına sığmayacak kadar çoktur. Bazılarını hızla sayalım. 1905 devrimi döneminde Çarlığın ilk iki "parlamento"su (Bulıgin ve Witte

69. "Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı Üzerine Bir Tartışmanın Özeti" (1916), **Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı,** Sol Yayınları, Ankara, 1989, s. 210.

70. **Sol Komünizm**, a.g.y., s. 529. Ayrıca devrimci faaliyetin her alanının yarattığı karmaşık sorunlar için bk. s. 597.

Duma'ları) için yapılan seçimleri boykot eden Bolşevikler, çok daha anti-demokratik ve sınırlı bir nitelik taşıyan 1907 seçimlerine katılırlar. Çünkü ilk iki seçim, devrimin henüz hayatiyetini koruduğu bir ortamda yapılmıştır ve devrimi tırnakları kesilmiş bir foruma kanalize etmeyi, yani devrimin önünü kesmeyi hedeflemektedir. 1907 seçimi ise çok daha anti-demokratik bir ortamda ve kısıtlanmış haklarla yapılacak olmasına rağmen, devrimi ilerletmek için kullanılabilecek bir ortamdır çünkü bu aşamada devrimin eğrisi çoktan gerilemeye girmiş bulunmaktadır. Yani boykot ahlaki bir tepkiye değil somut politik durumun somut tahliline dayanmaktadır.[71]

1905 devriminin yenilgisini izleyen 1907-1912 döneminde Rus partisinin birçok eğilim ve hizbe bölündüğü biliniyor. Bunlardan "otzovistler", yeni bir devrimin kaçınılmaz olduğu düşüncesinden hareketle her türlü legal olanağın kullanılmasını reddediyorlardı. Lenin otzovistlerle yeni bir devrimin Rus toplumunun **geleceği** açısından kaçınılmaz olduğu konusunda hemfikirdi. Ama, diyordu, **bugün** henüz karşı-devrim, gericilik üstün durumdadır, bugünün görevlerini bu somut durumu bırakarak belirlemek mümkün değildir. Ve kendi açısından en ağır eleştiriyi ifade eden bir cümle yazıyordu: "Bu insanlar bugünü anla-

71. Lenin'in bu konuda birçok yazısı arasında bütünsel çerçeveyi çizdiği önemli bir örnek için bk. "Boykota Karşı" (1907), **CW** 13, s. 15-49.

maktan acizler!"[72]

Komünist Enternasyonal'in kuruluş dönemi Avrupa devriminin yükselişine rastladığı için, Batı Avrupa'nın Sosyal Demokrat partilerinin bölünmesi yoluyla komünist öncü partilerin oluşturulması acil bir görev olarak değerlendiriliyordu. Ama Alman devriminin yenilgisiyle birlikte, 1921 yılından itibaren daha sabırlı ve uzun perspektifli birleşik cephe taktiği, Lenin ve Trotskiy'in inisiyatifiyle Enternasyonal'in gündemine girecekti.

Örnekleri çoğaltmak mümkün. Ama biz kendimizi son ve çarpıcı bir örnekle sınırlayalım. Bilindiği gibi, Avrupa sosyalist hareketinin tarihinde sosyalistlerin parlamenter bir burjuva hükümetinde burjuva partileriyle birlikte sistemin yönetimine katılması, Fransa'da yaşanan bir deneyim dolayısıyla **Millerandizm** olarak bilinir. Sosyalist hareketin devrimci kanadı, bu deneyimi sınıf işbirliğinin açık bir örneği olarak değerlendirmiş ve burjuva partileriyle hükümete katılmayı mahkûm etmiştir. 1905 devrimi döneminde Lenin Menşeviklere karşıt olarak sosyalistlerin devrimci hükümette yer almasını savununca, karşısına Millendizm bir şantaj unsuru olarak çıkarılmıştır. İlk bakışta Menşevikler bütünüyle haklı görünmektedir: Lenin'in

72. Aktaran: Paul Le Blanc, "Programme, organisation, révolution. Lénine et les bolcheviks (1905-1914)", Norman Geras-Paul Le Blanc, **Marxisme et parti (1903-1917)** içinde, Cahiers d'études et de recherche, Amsterdam, No. 14, 1990, s. 20.

önerisi, sosyalistleri burjuvaziyle aynı hükümet içinde bulunmaya zorlayacağı için Millendarizm'den farksız görünmektedir. Menşeviklerin önerisi ise "uç devrimci muhalefetin partisi olarak kalmak"tır. Lenin'in cevabını kendi ağızından dinleyelim:

> Bu ("uç devrimci muhalefetin partisi olarak kalmak" - SS), uluslararası devrimci Sosyal Demokrasi'nin bilinen önermelerinden biridir. Bütünüyle doğru bir önermedir. Parlamenter ülkelerde revizyonizm ve oportünizmin bütün hasımlarınca yaygın olarak benimsenmiştir. "Parlamenter sığlığa", Millerandizme, Bernstein'cılığa ve Turati türü İtalyan reformizmine karşı meşru ve zorunlu bir cevap olarak genel kabul görmüştür. Bizim sevgili yeni-**İskra**'cılarımız bu mükemmel önermeyi ezberlemişler ve heyecan içinde uyguluyorlar...**ama uygun olmayan** bir yerde. Parlamenter mücadelenin kategorileri, parlamentonun varolmadığı koşullar için yazılan kararlara sokuluyor. Hiç kimsenin bir **ayaklanmadan** ciddi biçimde söz edemeyeceği bir politik durumun yansıması ve ifadesi olan "muhalefet" kavramı, ayaklanmanın **başlamış olduğu** ve devrimin bütün destekçilerinin devrimde önderliği düşündükleri ve konuştukları bir duruma anlamsız biçimde uygulanıyor.[73]

73. **İki Taktik**, a.g.y., s. 76. Ayrıca bk. "Sosyal Demokrasi ve Geçici Devrimci Hükümet" (1905), **CW** 8, s. 282.

Lenin'in burada somut durumları birbirinden ayırmakta, özgül farklılıklarını ortaya koymakta gösterdiği kıvraklık, dogmatik ve ezberci politika yanlıları için büyük dersler içeriyor!

Sonuç

Sosyalist hareket gerek teorik gerekse pratik alanlarda ciddi bir krizden geçiyor. Yirminci yüzyıl dünya tarihinin en önemli toplumsal atılımı olan Ekim devriminin nihai bir çözülüş süreci içine girmiş olması, dünyanın her köşesinde sosyalistleri kaçınılmaz olarak hareketin geçmişiyle zorlu bir hesaplaşmaya sürüklüyor. Devrimci işçi hareketi içinde 20'li yıllardan itibaren bir kanser gibi yayılmış olan bürokrasi, yarattığı tarihsel felaket dolayısıyla lanetleniyor. Böylece, yirmibirinci yüzyılın eşiğinde sosyalizm, yaşadığı derin krizin içinde bir de şans yakalamış oluyor: geçmişin deneyimlerinden ders çıkararak, bürokratik ve milliyetçi eğilimlerden kurtulmuş yeni bir uluslararası sosyalist hareketi inşa etme şansı bu.

Ama burada aynı zamanda bir tehlike pusuda yatıyor: Ekim devriminin kamburu haline gelmiş olan bürokratik akımı teorisi ve pratiğiyle tasfiye ederken, sosyalist hareketin aynı zamanda Marksizmin devrimci özünden kopma tehlikesi. Stalinizmi Bolşevik Parti'de cisimleşmiş bir devrimci Marksizmin doğrusal devamı gibi görenler için bu neredeyse kaçınılmaz bir bedel. İşte bir tarihsel kişilik olarak Lenin konusunda verilecek yargı bu noktada büyük bir önem kazanıyor. Daha sonra onun mirasını kendi katkılarıyla zenginleştirerek savunan Trotskiy ile birlikte Lenin'in Marksizmi, yirmibirinci yüzyılın sosyalizmi için,

sosyal demokrasi ile Stalinizm ikilisine karşı devrimci bir alternatif yaratılabilmesi açısından belirleyici bir kaynak.

Elbette bu kaynağa başvurulduğunda, yapılması gereken Lenin'in her yazdığı satırı taklit etmek değil. Lenin'in **yöntemini kavrayarak** bu yöntemi bugünün somut koşullarına uygulamak. Lenin, derin politik kavrayışı temelinde, proletaryaya hegemonik bir güç kazandırmak amacıyla, içinde yaşadığı dünyada ileriye yürümeye hazır bütün toplumsal güçlerle sıkı bağlar oluşturmaya çalışmıştı. Yüzyıl başında bu güç Rusya'da köylülüktü, dünyada ise ezilen ulusların isyanı. Bu güçler yirminci yüzyılın sonunda bazı bölgelerde ve ülkelerde hâlâ büyük bir potansiyeli saklıyor. Ama kapitalizmin gelişmesi tarih sahnesine, özellikle son çeyrek yüzyıl boyunca yepyeni güçleri de çıkarttı: emperyalist ülkelerdeki büyük göçmen kitleleri, azgelişmiş ülkelerde gecekondu mahallerinde kaynayan kent yoksulları, dünyanın bütün ülkelerinde kentsel toplumun sosyo-ekonomik yaşamına patlayıcı bir potansiyelle girmiş olan kadınlar, koskoca kıtalara yayılmış ezilmiş etnik gruplar (örneğin Meksika'da silaha sarılan Amerika yerlileri) –bütün bu toplumsal güçler ve başkaları artık proletaryanın toplumsal kurtuluş yolunda hegenomik bir mücadele hattının yeniden kurulması için yepyeni programatik atılımlar yapılması gerektiğini gösteriyor.

Lenin'in Marksizmi işte burada bütün güncelliğini kazanıyor. Toplumsal kurtuluş yolunda başarının, proletarya-

nın burjuvazi karşısındaki zaferine bağlı olduğunu bir an bile gözden kaçırmadan, tarihin en güçlü hakim sınıfı olan burjuvazinin yenilgiye uğratılmasının ancak disiplinli ve sıkı bir devrimci örgütle gerçekleşebileceğinde ısrar ederek, aynı zamanda uvriyerizmi ve işçi korporatizmini bütünüyle reddeden, ileri gitmeye hazır bütün güçlerle kol-kola yürümeyi hedefleyen bir Marksizm: yirmibirinci yüzyılın sosyalizmi ancak böyle bir anlayışla ayakta kalabilir.

Marx'ın adı gelecekte ya Lenin ve Trotskiy'in adlarıyla birlikte anılacaktır, ya da tarihin onurlu sayfalarına gömülecektir.

Kardelen Yayınları

Kemalist Devlet
Ali Rıza Tura

A. Rıza Tura T.C. Devleti'nin oluşum sürecine ilişkin olarak kaleme aldığı ve Osmanlı / T.C. Devleti ilişkisini devletin sınıf doğası bağlamında tartıştığı **Kemalist Devlet**'in ilk satırlarında şunları söylüyor:

"Türkiye tarihi, özellikle T.C. Devleti'nin kuruluş dönemi, çok önemli bir iki çalışmaya rağmen devrimci Marksistler'in bütünsel perspektifler geliştirerek tartıştıkları bir alan olmadı. Bu alan genel olarak solda sol Kemalizm ile sivil toplumcu yaklaşımların bir hesaplaşma alanı olarak kaldı; Marksizm adına bu konuda geliştirilen görüşler bu iki ana akımdan ya birinin ya diğerinin belli başlı tezlerinin şurasına burasına Marksist terimler -kavramlar değil- eklemenin ötesine geçemedi."

Kemalist Devlet bu alanda "bir adım öteye" geçiyor ve T.C. Devleti'nin kuruluş dönemine ilişkin devrimci Marksist bir perspektif geliştirmeye yöneliyor. Bir tarih araştırması olmasa da bu kitapçık Kemalizm konusunda politik tartışmanın yöntemsel ve teorik arka planını oluşturmayı amaçlıyor.

20. yüzyılın son demlerini yaşamakta olduğumuz bu günlerde böyle bir kitabın yayınlanması özel bir anlam taşıyor. Kitabın giriş bölümünde altı çizilerek belirtildiği gibi, yüzyılın sonunda Lenin, artık solun bütününü bir yana bırakın, devrimci sosyalistlerin bir bölümünün bile reddi miras yoluyla kurtulmaya çalıştıkları bir politik önder ve teorisyendir. Bu reddi mirasın temelinde Ekim Devriminin ürünü olan Sovyetler Birliği'nin 1991'de çözülüşünün yarattığı düş kırıklığı ve inaçsızlık yatıyor elbette. Onyıllar boyunca Sovyetler Birliği'nde ve öteki işçi devletlerinde yaşanan brokratik yozlaşmayı görmezlikten gelen nice sosyalist, gerçeğin saati çaldığında, bu kez bürokrasinin ve milli komünizmin Stalinizmi ile birlikte dünya proleter devriminin Leninizmini de tarihin çöp sepetine atmak için yarışıyor. Leninizm ile Stalinizmin birbirinden ayrılmaması, dün demokrasiye destek vermenin gerekçelerinden biriydi, bugün ise devrimden kaçmanın bir yolu haline geldi. İşte elinizdeki kitap bunun için ***Lenin'i Yakmalı mı?*** başlığını taşıyor. Bu satırların yazarının bu soruya kesin cevabı "hayır" dır. Bürokrasinin çarpıtmalarından kurtarılmış Lenin, 21. yüzyıl sosyalizminin yol göstericilerinden biri olacaktır.

KARDELEN

ISBN: 975-96720-1-4 Fiyatı: 800.000.Tl. (KDV dahil)

Devrimci Marksist Kitaplık - 8